

Schwartzenau, Christoph L.

Enchiridion Socinianismi, constricta methodo comportati, solide ...
confutati, dilatando dilucidandum, atque disputando ventilandum in
collegiis

Giessa 1720

4 Diss. 3761,15

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10973444-5

VD18 15163946-001

4° Diff. 3761 (15. 20.
CHRISTOPH. LVDOVICI

Schwarzenaw/

SS. Th. Doct. atque Prof. Ordinar. Gieff.

ENCHIRIDION
SOCINIANISMI,

constricta methodo comportati,
solide pariter ac succinctè
confutati,

dilatando dilucidandum atque
disputando ventilandum

in

Collegiis.

GIESSÆ & FRANCOFURTI,
Apud Vid. IO. R. VULPII & E. H. LAMMERS, 1720.

Tibi, mi Trinune super omnia semper in seculorum secula Benedicte DEVS! ut DEO PATRI, FILIO & SPIRITUI S. Creatori, Salvatori, Sanctificatorique meo, jam dum ab acceptat. S. Baptismi momento, factæ insecutæ confirmationis, junctæque salutaris Dominicæ Cœnæ perceptionis, Ordinationis postmodum ad Ministerium, utriusque, nec non ante admissionem æquè ad Doctoralem gradum ac Theologicæ Professionis officium, solennissimè præstiti Juramenti, sicuti totus addictus, omnino deditus & obstrictus, ita pro tantis atque tot infinitis utique summis, & spiritualibus & corporalibus exhibitis mihi beneficiis in æternum obligatus. Enchiridion hocce confutati Socinianismi, ceu Tua sola Divina Gratia, solius & in Tui Gloriam sempiternam, è penitissimis animi grati medullis, item debito pronissimo in TE affectu, confectum opusculum, imo devotissimis mente manibusque consecro, dico, do; supplicans ardentissimis precibus, ut ei non modò præsidio sis atque tutamento, sed etiam aliis, eadem Tua singulari gratia coëffectrice, finem in eundem, jamjam ad typum elaboratis, Apostolico-Paulinæ Theologiæ nempe; Παραθέματα vel Additamento Curriculum ad Theologicum; D. Martino Luthero in Theologia Morali quasi redivivo &c. clementissime benedicas, adeoque singula, cum ad corroborandam coelestem Tuam veritatem emergant atque cedant, tum ancipiti omni gladio penetrabiliiori Tuo Verbo confodiendam ac demergendam istam matæologiam evergant & ruant, hinc Ecclesiæ Tuæ, Academiae N. communi publicæque saluti consecrata, prosperrimo sint usui! Amen.

Procemiale Caput.

I.

Ocinianorum *hæresis*, aut ipsi potius hi *Hæretici*, merito nominibus *Anti-Trinitariorum*, *Anti-Christorum*, *Christomachorum*, *Catabaptistarum*, *Anomiorum*, *Arianorum*, *Heterusiorum*, *Monarchicorum* aut *Unitariorum*; Item *Ebionitarum*, *Cerinthianorum*, *Samosateniorum*, *Photinianorum*, *Abalardianorum* & *Servetianorum*, insignitur aut insigniuntur. Ecquis enim haud eos (qui conspiciunt in oppugnanda SS. Trinitate, verum CHRISTVM Θεὸν ὁμοῦν impugnant, divinam SPIRITVS S. personam ad minimum infestant, imo Naturam & Ejus, infantum & Baptismum & hujus efficaciam extenuant ac eliminant, diversas atque dissimiles essentias PATRI FILIOQVE fingunt, unam esse Deitatis tantummodo Personam contendunt, JESVM esse nudum Hominem asserunt, una cum Abalardo sapiunt Arium de TRINITATE, Nestorium de Persona CHRISTI, Pelagium de Gratia, CHRISTI Satisfactionem, Originis peccatum atque Legis perfectionem operosè repudiant, Photini Samosatenique sententiam imitantur, à Serveto doctrinam hauserunt, hujus impiam atque blasphemam perviciam denique laudant, jure sic appellitet? Vid. Arian. Catech. Raccov. p. 36. 37. 38. 39. 41. 42. sqq. 54. 55. sqq. 226. sq. 261. seqq. 284. sqq. &c.

Nota.

1. Quamvis illorum Hæreticorum nomina sint alia doctrinalia, vel ab impugnatis, aut à propugnatis eorum dogmatibus ita denomina-
ta; nec non alia personalia, sic ab errorum Autoribus & desumpta, &
iis imposita; veruntamen hæcce pleraque declinare satagunt, utut æquè
dignoscendi, discernendi cavendique gratia designentur iisdem, ex
Matth. VII. 15. Rom. XVI. 17. 1. Joh. IV. 1.

2. Ostorodus obvertit præfat. Instit. p. 12. sese Arianos non esse,
quia non credunt, quod Spiritus S. sit creatura, quod illi crediderunt.
Ast &c. is ipse tamen atque Socinus haud admittunt SPIRITVM S.
esse Creatorem: Item Crellius, Schlichtingius, aliive recentiores So-
cinistæ sunt Arianis ἀποψήφοι de SPIRITV S. quod nempe sit creatura;
Moscorovius etsi non admittat, Arium ἀποστάν SPIRITVS S. cum
PATRE negasse.

3. Non ab homine quodam Ebionitas esse dictos, ast eò quod erant
egeni in opinione de Christo, quem è concubitu Josephi & Mariæ na-
tum credebant, quodque contenderint Ebionitæ Cerinthianique
Christianis ceremoniam legem esse servandam, Epistolasque Pauli
spreverint, quæ ceu impia dogmata horreant Sociniani. &c. (1.) Ebion
fuit certa persona, sicque certus homo, ita nominatus à parentibus
haud absque omine, Samaritanus quidem Elxæi Pseudo-Prophe-
tæ, Epiphan. teste L. I. T. II. p. 60. (2.) Licet etiam ob doctri-
næ paupertatem ab Ebr. עֲבִיּוֹן egenus fuerit dictus, exinde tamen haud
minus Sociniani possent denominari, quam Alogi vel Acephali di-
cuntur istorum Hæreticorum assæclæ. (3.) Nec ideo solum Ebion re-
probatus fuit, eo quod dixit CHRISTVM è Josepho natum, sed etiam
Eum quod communem atque merum hominem asseruerit: (4.) Ex
Ebionitis & aliqui statuerunt, CHRISTVM è Maria Virgine solum
esse natum, ideoque Divinam Ejus Naturam Unionemque persona-
lem inficiati sunt, Iren. l. 5. c. 11. (5.) Idem c. l. c. 25. testatur de Ce-
rintho, quod similiter affirmavit, JESVM CHRISTVM ut reliquos
homines fuisse, plus tantum Justitia, sapientia prudentiaque potuisse;
neque tantum illi ceremoniales leges urserunt, sed moralis quoque
legis observantiam ad justificationem atque salutem esse necessariam
asseruerunt; item & Epistolas & doctrinam Apostoli de justificatione
repudiarunt.

4. Nulla-

❦) ❦ ❦

4. Nullatenus eis prodest, à CHRISTO Domino quod denominari velint Christiani, non autem à servis Samosateno & Photino; Cum jam notissimum sit, haud à Domino seu Magistro, sed à Ministris imponi discretiva nomina; quosvis & Hæreticos velle, Catholicos aut Christianos se dici.

5. Itidem vanè proferunt, sese non parum à Serveto in doctrina de DEO & CHRISTO dissentire, nec ab ipso doctrinam suam accepisse. Quanquam enim in explicatione speciali sententiæ suæ de CHRISTO DEOque dissentiant à Serveti Doctrina, negare tamen nequeunt, ipsum Socinum initio conspirasse cum Servetianis in impugnatione SS. TRINITATIS, inficiando generaliter & personarum Divinarum pluralitatem, & summam CHRISTI Deitatem, & SPIRITVS S. Divinam personalitatem; errores quos hausisse à Serveto censentur, eò quòd hic fuit Antesignanus atque prædecessor eorum in illis propugnandis.

6. Addere placet Apologiam H. Bullingeri Tigurini 1568. de Serveto Genevæ exusto. Exustus est quidem Genevæ Michael Servetus Hispanus, sed non citra consilium reliquarum Rerumpubl. Helveticarum, Evangelium profitentium, ab ampliss. Genevensi Senatu peti- tum. Et multa jam secula non viderunt nec audierunt unquam, usque adeò fœdas, atroces, prodigiosasque & abominandas in DEI Majestatem fideique vere sinceritatem blasphemias, atq; spurcissimum hoc hominis monstrum propudiumque libro edito in medium profudit, & in mortem usque impiè, procaciter & pertinaciter defendit. Nam quicquid annis plus minus 25. hausit ex omnibus Judæorum & Turcarum scholis, quicquid item ex omnibus hæreticorum execrandis blasphemis, ceu ex sentinis & cloacis infernalibus collegit, hoc totum transfusum in detestandum opus typis excusum, ceu poculum circæum, imò tartareum, populis & gentibus propinavit. Jubent autem omnes leges, divinæ pariter & humanæ, Imperatoriæ, Principum, Urbiumque, & populorum saniorum, de blasphemis sumere supplicium. Quod cum ampliss. Genevens. Senatus fecit, pro pio suo officio, quod debuit, fecit. Unde ejus factum judiciumve sanctum, nunquam accusavimus,

neque nunc quoque accusamus, multo minus cogitavimus, nedum diximus unquam (quod Servetanis in ore est) urbem illam novæ instauratæ crudelitatis Papisticæ officinam esse. Quin potius fidem & integritatem ejus urbis candidè laudamus ac approbamus. Quod etiam Philipp. Melanchr. vir pius magnique judicii, scriptis literis fecit.

II.

E Principiorum rationis abusu, corruptelisque S. Scripturae verborum, hæc hæresis est orta, temporis etsi momentum haud determinetur. Quicquid enim credendum aut non credendum sit, id ipsum suo rationis judicio statuere primum, ac eo postea S. omninò Scripturas omni modo detorsere. Sol item & error haud tam videntur currere quam cucurrisse. Sic ab initio non fuisse sufficit. Interea vid. Socin. p. 3. de Servat. Chr. c. 2. 4. 6. Smale. Homil. 8. in I. Cap. Job, Mich. Schäfferi Rurher Bericht p. 33.

Nota.

1. Socinistæ non credunt id, quod sua ratione nequeunt capere, sive quod excedit eorum rationis captum; adeoque non modo rejiciunt ea, quæ videntur illis esse rationi contraria, sed etiam excedentiæ rationis captum atque superantia.

2. Requirunt in Theologia sanè comprobandi rationem à judicio rationis utique dependentem, & non ab Autoritate DEI dicentis: aut, minimè quærunt, utrum aliquid DEVS dixerit? aut, an id à DEO dictum esse verum ratione constet?

3. Inaudita nova ratione, novis commatibus, distinctionibus & interpunctionibus, ipsum discerpunt textum; varios omnino sensus affingunt textui, quod ita vel ita possit exponi; discedunt à verborum literalis proprioque sensu, dilabentes ad figuratum impropriumve, ac inusitados excogitantes tropos; invehunt denique coactas, intricatas atque stupendas glossas.

4. Haud eos juvat, Rom. XIII. 1. legi τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Hic enim intelligitur ille cultus λογικός, qui, Leviticis oppositus sacrificiis, illustrata per SPIRITVM S. atque reformata mente, probat, ecquæ sit bona DEOque placens voluntas, incorruptus etiam atque

Sincerus

sincerus est; & non, qui rationis ex arbitrio desumitur, aut ad rationis trutinam examinatur: Oblatio neque, quæ non vivi animalis mactatione peragitur, utique vero veteris hominis & mortificatione simul ac renovatione v. 2.

III.

Eorum Religio non est pro Christiana judicanda. Cum erronea falsaque sit de DEO & CHRISTO, pervertens universum utique Christianismum, ut è sequentibus apparebit; interim evol. Smalc. c. D. Frantz p. 311. l. de Divin. Chr. c. 12. & ad calcem ejus libri.

Nota.

1. Nomen Christianorum improprie generaliter, *ἀνθρώποις*, acceptum, ut opponitur Ethnicis omnino verum DEVM ignorantibus, idolis ac inservientibus, aut etiam Judæis, ipsum Messiam jam venisse negantibus, item Turcis sui Mahometis instituta profitentibus atque sectantibus, haud ipsis Socinianis denegamus; attamen in speciali S. Scripturæ sensu, *χριστός* ac proprie sumtum, illis etiam oppositum, qui Doctrinam CHRISTI salutariter haud accipiunt, eam nec in omnibus, ut ab ipso CHRISTO, SPIRITU S. vel Apostolis est tradita, sicque religionem illorum recte negamus Christianam. Johannes appellat Antichristos, inficientes JESVM aut Filium DEI venisse in carnem 1. Ep. II. 11. 23. IV. 3. 15. 2. Ep. v. 7.

2. Equidem Smalcus c. Frantz. p. 11. & refut. nov. monstr. p. 10. se Christianos esse probat ita: Omnis Spiritus qui confitetur JESVM esse CHRISTVM, qui venit in carnem, ex DEO est &c. Sed &c. Et si verbis, aut extrinseca voce vel ore confiteantur, in rei veritate tamen negant, ejus *ὑπόστασις* per generationem ex essentia Patris æternam, ut & incarnationem à Johanne I. 14. descriptam inficiando, nec non Officium maxime lædendo subruendoque, præcipue satisfactionem pro quibuscunque peccatis exterminando.

IV.

Nec addicti ei pro spiritualibus nostris fratribus habendi sunt Ecclesiæque nostræ membris. Alium eò quod habent Patrem, alium Fratrem, aliam item Matrem, ex alio semine

ne nati sunt, aliam foveant fidem; Alium enim DEVM substituunt, JESVM DEVM & HOMINEM haud agnoscunt neque colunt, ab Ecclesia Catholica discedunt, divinum verbum variè corrumpunt, objectum atque Principium fidei destruunt, ipsa vera media salutis evertunt ac invertunt, universum omninò Religionis systema pervertunt, alienam itaque fidem comminiscuntur atque tuentur. inspic. Smalc. l. de divinit. Chr. c. 12.

Nota.

1. Sociciani neque verum DEVM neque verum CHRISTVM habent atque colunt. Ecqui SS. TRINITATEM blasphemantes atque negantes habeant verum DEVM? inficiens Filium, qualis nimirum est, ne Patrem quidem habet 2. Joh. 9. 10. CHRISTI verò SPIRITVM, cujus & negant divinam Personam, haud habens, Ejus nec est Rom. II X. 9. CHRISTVM habent pro vero DEO, sed non aliter ac aurichalcum est verum aurum, aurum nempe non aurum.

2. Objeitur: Modus rei naturam mutare non potest. & autem, etiamsi modus ipsam rem, & ita quoque CHRISTVM ipsum, haud immutet atque variet in esse suo, mutat tamen EVM in cognosci; sed aliter qui cognoscit atque credit in CHRISTVM ac est revelatus, ille damnatur. Imò, cum hæresis nulla mutet intrinsecè vel ab intrinseco rem ipsam, etiam hæresis omninò nulla damnabilis esset. Ecquid absurdus?

V.

Ad veram Christianam Religionem haud sufficit unica praeceptorum & promissorum DEI notitia. Nam absque fide verum in Trinum DEVM & JESVM CHRISTVM nemo salvari potest, hæcce verò fides è divinis præceptis haud obtinetur integra, sed ex Evangelio, vel è promissionibus de gratia DEI, remissione peccatorum & salute per CHRISTVM acquisita Joh. XVII. 3. Rom. III. 21. sqq. 25. sqq. Gal. III. 2. &c. vid. Socin. de fid. & oper. p. 120, Ostorod. Inst. c. 3. p. 24. &c.

Nota.

Notæ.

Omnis etsi diversitas in Religione non sit damnabilis, integro salvificæ doctrinæ fundamento nempe retento, minimè tamen à Soci-
nistis jam substratum est tale, vel adæquatum genuinum, integrum at-
que sufficiens; ast hoc omnino, quod DEVS è Gratia sua velit omnes
homines fide salvare, propter CHRISTI meritum, obedientiam a-
ctivo - passivam, adeoque satisfactionem, illis peccata remittere, nec
noneos ad æternam vitam ita perducere. Joh. III. 16. sqq. Act. X. 43.
XIII. 38. Rom. IV. 5. 6. &c.

CAPVT I.

De S. Scriptura.

I.

*Nihil esse credendum, quod humane rationi contraria-
tur, huic & committendum esse judicium de fidei articulis;
omnino ceu falsum improbatum atque repudiatur.* Eo quod
ratio spirituali luce destituitur, in tenebris versatur, imò pror-
sus est obtenebrata vel ipsæ tenebræ, captivanda quoque sub
objectum fidei Rom. I. 21. 2. Cor. X. 5. Eph. IV. 18. V. 8.
sola S. Scriptura deinceps æquè judex est ac norma fidei vi-
tæque, certitudinem infallibilem habens Eccl. IIX. 20. Luc.
XVI. 29. Joh. V. 39. XX. 30. Rom. X. 17. Quibus omnibus
adversantur & contradicunt Schlichting. Disp. de Trin. c.
D. Meisner. p. 125. 127. 135. Smalc. f. 89. in Cap. I. Joh. Socin.
fragm. de Nat. f. 17. part. 3. de Serm. Chr. c. 2. 4. 6.

Notæ.

1. Judicium etsi discretivum aut discretionis ipsi rationi competere
possit, & ad inquirendam formalem veritatem adhiberi ratione mediæ;
contradictionis materialiter consideratæ tamen Judicium aut decisivum
ei minimè convenit, hand enim novit, qui termini sibi repugnent at-
que simul stare nequeant.

2. Apprehensivum judicium de vocibus earumque sensu, quo nimi-
rum apprehendimus ea sive cognoscimus, in Scriptura quæ sunt tradi-

ta, simpliciter acquiescentes divina revelatione, concedimus humanæ rationi; definitivum autem ipsis de rebus earumque veritate, num ita sese scilicet habeant, ut in Scriprura sunt traditæ, vel an possibiles sint aut non? an rationi congruant sive non? ei denegamus.

3. Soeiniani dicunt: Si ratio de contradictionibus judicare potest, etiam si non sit illustrata, tum eidem & in Theologicis controversiis haud adimendum est judicium. Atque prius est. E. R. antecedens intellectum de materialibus vel implicitis contradictionibus, inficiando prius, sed de formalibus ac explicitis, affirmando consequentiam, imò totum, illarum explicitarum contradict. intuitu seu respectu.

4. Si recta ratio bonam judicat consequentiam, item judicabit conclusionem per consequentiam deductam aut fidem. R. A judicio consequentiæ non est argumentandum ad judicium consequentis; illud enim semper est rationis, & non hoc. Nec à ratione principiis armata supernaturalibus ad nudam aut naturalibus purè principiis relictâ V.C.

5. Si ratione non esset in divinis utendum, utique tum Christus frustra rationabiliter i.e. parabolis & similitudinibus è ratione desumptis docuisset. Atque posterius est absurdum E. R. negando consequentiam, aliud enim est ex rationis dictamine de fidei doctrina judicare; verum aliud, cœlestem doctrinam parabolis atque similitudinibus ex natura petitis illustrare. Non illud, sed hocce CHRISTVS fecit, ac ex Mose Prophetisque probavit Luc. XXIV. 27. 44. Nec hic est quaestio vel agitur de hominis facultate rationandi Divinorum ad Mysteriorum intelligentiam; utique vero de sibi relictâ humana ratione, suis λογισμοῖς indulgente, nec non è suis principiis de summis Mysteriis judicium faciente.

II.

S. Scripturam Argumentis solummodo probabilibus constare; Scriptores ejus & memoria potuisse labi ac aliquando lapsos esse; Non in omnibus illam ἀπολύτως esse; quævis ad salutem creditu necessaria continere literaliter; utilem & parum esse V. T. Scripturam ad convincendos Judæos; etiam CHRISTVM ac Apostolos ambigüe studio locutos esse, simul ac obscurum esse Johannis Evangelium, absolutè negatur. Axiomata siquidem atque dicta S. Scripturæ probabilem haud unicè

unicè fidem gignunt, aut conjecturam, omninò verò nos reddunt certos, eam esse verbum Ipsius DEI 2. Tim. III. 16. Scriptores illi verè fuerunt amanuenses, imò calamus & manus Spiritus S. nescii fallere fallique 2. Pet. I. 21. Divinam illa Scriptura certò habet auctoritatem & ipsa veritas est Joh. XVII. 17. Rom. III. 2. per legitimam consequentiam è S. Scriptura quod est illatum, id omnibus atque singulis expresse constare potest Matth. XI. 5. XXII. 45. Joh. V. 39. X. 38. sunt ejusdem auctoritatis & valoris omnia DEI verba 2. Petr. I. 19, satis & luculenta perspicuaque sunt, quæ CHRISTVS & Apostoli docuere, modo debita legantur attentione, contra Socinum l. de autor. Script. p. 78. sq. prælect. sacr. p. 79. part. 3. de Serv. Chr. c. 4. Mich. Schöffner tract. Germ. de resurrect. Chr. p. 33. Smalc. l. de Divinit. Chr. c. 20. p. 49. refut. monstr. p. 79. &c.

Nota.

1. Nihil è sola Scriptura S. probatum utique nobis esset infallibiliter revera certum, ast probabile saltem; ipsius Scripturæ veritas argumentis si modo probabilibus constaret, eò quod major esse nequit certitudo principiati, quam principii: Nemo quoque certus esse posset de DEI gratia, remissione peccatorum ac æterna salute, de quibus omnino tamen certus esse debet Rom. IX. 16. sqq. XIV. 5. 2. Tim. I. 12. IV. 8.

2. Infirma connexio sive consecutio talis est: Infallibiliter si certa N. T. S. Scriptura esset, utique tum fore neminem haud profitentem ea comprehensam religionem, ac JESV CHRISTO non obedientem: A certitudine siquidem ipsius S. Scripturæ nequaquam ad fidem & obedientiam hominum V. C. cum resistent verbo DEI multi, non ac si certi minimè sint, illud esse DEI verbum; ideò vero quoniam hujus mundi princeps eorum oculos excoecat, ut claram Evangelii lucem videre nequeant 2. Cor. IV. 4. velejusmodi malitiæ sunt, ut à peccatis desistere, tenebrarum & opera relinquere nolint.

3. A Spiritu S. deducendi fuerunt Apostoli veritatem in omnem Joh. XVI. 13. proinde non in ullo potuerunt aberrare, sed in omnibus,

etiam minutissimis, expertes utique memoriae lapsus, ipsissimam veritatem asseruerunt atque proposuerunt. Eorum ut & Prophetarum scripta sunt Canon ac fundamentum fidei Ps. XIX. 5. Rom. X. 18. Gal. VI. 16. Ephes. II. 20, quamobrem ab errore quovis immunia sint, immota, certa, infalliliaque.

4. Quanta sanè absurditas est, ipsius DEI verbo propter suffragium humanum, DEO propter hominem esse credendum, humanum & iudicium in divinis atque fidei rebus esse iudicio DEI præferendum, hoc autem illi postponendum, illius maiorem auctoritatem esse quam huius.

5. Cuicumque salvando creditu necessarium est: Quod DEVS sibi peccata sit remissurus, in gratiam se recepturus, & ad æternam salutem evecturus; At illa non nisi per consequentiam è S. Scriptura colliguntur, è generalibus Evangelicis nempe promissionibus, sub quibus unusquisque fidelium se subsumit, easque sibi per fidem applicat.

6. Cum è Scriptis V. T. prout ex illorum locorum inductione patet, solidissime queat demonstrari, nullum alium esse verum, promissum ac exhibitum Messiam, quam JESVM CHRISTVM; Hic ipse quoque demonstrarit, sese talem esse Joh. V. 39. non nisi blasphemè dicitur de illis, parum prodesse convincendos ad Judæos.

7. Nullatenus, affectatam à CHRISTO suisque Apostolis, Evangelii præconibus, ambiguitatem obscuritatemve fuisse studio, potest asseri, multo minus probari; nam ex accidenti, nimirum inde, quod DEVS huius seculi mentes ipsorum infidelium excæcarit, obscurum est Evangelium, per se vero satis lucidum seu perspicuum 2. Cor. IV. 3. reddit etiam ipse Johannes aliam longè causam, ecquare Pharisei non Orationes CHRISTI perceperint? XI. 38. 40. cæcitatem ac indurationem eorum.

III.

Sociniani textui S. Scripturæ glossas suas inferendo, propriaque in articulorum fidei sede literalem ei verborum sensum auferendo, perspicuitatem illius evertunt. Excogitant enim omni varios dicendi modos, invehuntque simul inusitatos tropos ad aliter explicandam S. Scripturam, apertissimè quam sonat, ut sensus inde conveniens applaudensque
humanæ

humanæ rationi modo prodeat, hacque ratione claritas adimatur illi suis detorsionibus, ipsi DEO consequenter ac infallibili suo Verbo mendacium imputetur contra Rom. III. 4. Ebr. IV. 18. prout ubivis eorundem praxis interpretando testatur. Interea vid. Socin. part. 3. de Servat. Chr. c. 2. & conf. Smalc. in refut. nov. monst. p. 233.

Nota.

1. Quandoque licet admitrendus omninò sit figuratus sensus, ubi nempe proprius sensus ipsi S. Scripturæ perquam apertè contrarius est, & expositus alibi figuratus occurrit; attamen ob argutias rationis meas haud est à litera discedendum, eò quod Scripturæ verba semper accipienda sunt propriè, donec cogat ipsa Scriptura contrarium.

2. Si quæ supra rationis caput sunt, & tantum è S. Scriptura possunt haberi, tum in his asserenti clarè Scripturæ credendum, & haud rationis iudicium est audiendum; de ignotis enim, ac extra citraque Scripturam haud cognitis, adeoque sola divina revelatione constantibus, omninò ratio judicare nequit.

IV.

Nullatenus homo sine quadam interna specialique illuminatione Spiritus S. potest salutariter & cum fructu Scripturam S. intelligere, legere seu percipere, ita scilicet, ut ei plenum assensum præbeat, exinde salvificam fidem concipiat, atque debitum eidem obsequium præstet. Orbatus enim in spiritualibus & omni plane facultate seu potestate destitutus, ut est irrogenitus Ps. XIV. 1. LIII. 3. 4. Rom. III. II. sqq. 1. Cor. II. 14. minimè revelata spiritualia propriis viribus intelligere, vel assensu probare, fiducialiter & apprehendere potest: initium etiam incrementum, complementum, actus, imò gradus & fidei omnes adscribuntur Ipsi DEO ejusque divinæ gratiæ Luc. XVII. 15. 1. Cor. II. 5. Phil. I. 6. 29. 2. Thess. I. 4. 13. Sed Osterodus asserit Instit. c. 1. crassè periculoseque eos errare, qui statuunt, quod Scriptura S. sine speciali aliqua interna illuminatione singularique revelatio-

ne Spiritus S. nullo modo fidem ac obedientiam in hominibus operari possit: addatur & Catechi Raccov. p. 224.

Nota.

1. Externus S. Scripturæ sensus, atque literalis ejus perceptio, quod etiam impiis absque Spiritus S. gratia competere possit, haud quaquam inficiamur; hæcce perceptio siquidem ipsis Diabolis ne denegatur Jac. II. 19. salutari verò perceptione non percipit animalis homo, quæ talis est & manet, atque propriis suis viribus, ea, quæ sunt Spiritus DEI loquentis in Scriptura I. Cor. II. 15.

2. Quibuscunque facultatibus alioquin oblatarum sibi rerum capacibus utique per corruptam adhæret naturam ejusmodi pravitas, ut extrinsecus oblata spiritualia objecta capere nequeant, adeoque nec horum absque singulari Spiritus S. Gratia capaces sint: Id quod etiam exemplis Phariseorum & Scribarum Matth. XV. 15. XXIII. 2. Joh. XII. 19. Act. XII. 45. sicut & discipulorum CHRISTI Luc. XIX. 31. probatur.

3. Quamvis adeò clarè Deus ad salutem necessaria perscribi curaverit, ut à quovis intelligi possint, attamen exinde non sequitur, E. sine Spiritus S. operatione speciali, nativis & viribus; à S. Scriptura seu Verbo Dei siquidem haud est Spiritus S. excludendus atque separandus; à S. Scripturæ claritate similiter ad aptitudinem intelligendi naturalem haud V. C. Sicuti nec à naturalis notitiæ DEI positione ad Ejus spiritualis & salutaris cognitionis positionem V. C.

V.

Immediatis inniti revelationibus in explicandis aut variciniis aut aliis Scripturæ dictis, neque tutum affirmamus, ad horum nec intelligentiam eas esse necessarias judicamus. In Scriptura S. siquidem habetur immediata de revelatione promissio nulla, sicque frustra speratur; ad immediatas item revelationes haud remittimur, ad S. Scripturam autem unicè El. IIX. 20. Luc. XVI. 19. 2. Pet. I. 18. 21. Jam etiam constituto Scripturæ Canone, sunt immediatæ revelationes omninò suspectæ cavendæque 2. Cor. XII. 12. 13. Col. II. 14. Maximè quidem Ostorodus, ad intelligendas propheticas Scripturas,

Scripturas, Apocalypseos Johanneæ maximamque partem, immediatas revelationes postquam requisiverit, ac absque illis haud Spiritus S. sensum percipi posse censuerit; explicat sese, Prophetas nimirum & inprimis Apocalypsin absque Prophetico Spiritu non intelligi posse: Nihilominus haud pauci sunt interpretes, exponentes felicissimè vaticinia sensum & eorundem, etsi non habeant propheticum Spiritum, immediatam nempe revelationem. Ipse Ostorodus ibidem Instit. p. 1. fatetur: Nullam esse revelationem divinam extra Scripturas Propheticas & Apostolicas, de qua certò possit asseri, quod eadem à Deo profecta sit. Inter ea vid. Socin. contr. Erasm. Joh. p. 166.

Nota.

1. Licet omninò Spiritus S. ad ἐπίλυσιν quorumcunque Scripturæ dictorum oraculorumque 2. Petr. I. 21. requiratur, attamen haud immediatè, sed mediante Scriptura confertur, nec aliud innuitur, nisi quod eodem Spiritu sit intelligenda, quo prius exarata Scriptura fuit; adeoque non, eodem modo vel immediatè conferri Spiritum S. quo Prophetis est datus.

2. Posito, quædam à DEO de futuris revelari, quod hodie fieri tamen haud facile credendum est, adsint aut extent nisi sufficientissima γνωρίσματα seu τεκμήρια; veruntamen hinc immediata revelatio Spiritus ad jam extantium in S. Scriptura vaticiniorum haud est necessariò requirenda, quippe quæ satis ex ea possunt intelligi: Quamvis etiam, antequam impleantur, Prophetiæ sint obscuriores, adimpletæ nihilominus ac post impletionem utique satis notæ perspicuæque sunt.

CAP. III.

De DEO, Natura Ejus atque Divinis Personis.

Non est falsa sententia, dari naturalem insitam æque de DEO notitiam ac acquisitam, è quibus nulla tamen ad æternam salutem sufficit. Equidem haud asserimus, expressam per speciem, actu ipso, formaliter ac idealiter, aliquid nature

tura nostris animis inscriptum esse; nequaquam inde tamen omninò neganda venit omnis ἐμφυτὸς Θεογνωστία, nec est solum naturalis potentia cognoscendi DEVM affirmanda, sed & aliqua constituenda naturalis habitualis, utpote qua δύναμις κριτικὴ quodammodò perficiatur ad eliciendam accedente rationis usu notitiam actualem de DEO Rom. I. 19. seqq. II. 14. 15. Act. XIV. 15. XVII. 22. quarum neutra salvifica, paedagogica vero saltem est Matt. XI. 17. XVI. 17. Joh. I. 18. I. Cor. II. 14. quæ sententia consequenter haud est falsa prout arbitrantur & criminantur Socinus prælect. Theol. c. 2. p. 3. Crell. l. 2. de Deo & attrib. div. c. 1. p. 47. Ostorod. Instit. c. 1. p. 10. &c.

Nota.

1. Qualis imago DEI fuit ante lapsum in homine, talis & naturalis insita DEI notitia sit in homine post lapsum (eò quod illa totum, hæcque residua pars illius est aut portiuncula) Ast illa fuit concreatus habitus Col. III. 10. E. similiter hæc, etsi non habitus propriè talis aut perfectus, attamen analogicus imperfectus, κατ' ἀναλογίαν aut aliqua dispositio, quæ quasi via dici potest ad habitum.

2. Lex naturæ complectitur omninò cognitionem atque cultum DEI, cum illius observatio præsupponat & ejusdem notitiam; intelligi siquidem haud potest, aliquem agere honesta, seu quæ legis sunt absque naturali notitia eorum; Habuerunt itaque per aliquam impressionem vel inscriptionem, unde porro sequitur, aliqua ratione quod oporteat inesse natura quid hominibus de DEO notitiæ, si non actualis, attamen habitualis. Haud ex institutione, qualis apud barbaros nulla; nec è ratiocinatione per aspectum visibilibus, etenim multi sic usi non sunt ratione, qui nihilominus dicuntur habuisse legem.

3. Futilis est objectio Pl. X. 4. XIV. 1. LIII. 2. cum hæcce loca loquantur agantque de practica negatione DEI, quæ fit ex affectu malitiæ, vel opere per peccatum; haud autem de perpetua, theoretica, vel ex ignorantia simplici, vel ex omnimodo notitiæ defectu orta. Nec obstat Hebr. XI. 6. nam hic est sermo de fide, non de divinitatis opinione. Multi destituuntur etiam fide, qui tamen aliquam de DEO notitiam habent. Aliquid è natura notum esse, nec non id ipsum è Scriptura cognoscere credereque neque sunt opposita, sed subordinata;
Gentiles

Gentiles equidem Athei dicuntur Eph. II. 12. verum ideò, quia DEVM neque recte neque salutariter agnoverunt, & non, ac si fuerit in eorum cordibus atque mentibus extinctus omnis DEI motus & sensus.

II.

Nomen Jehovah (absolute) similiter יהוה & יהו (in singulari) יהוה & κύριος (propriè, singulariter, absque restringentibus imminuentibusque conditionibus) uni, soli, vero DEO competunt, uti quoque Θεός, ex usu Scripturae, tanquam Essentiae Nomen. Etenim nunquam & nusquam alii, prater unum DEVM, illud nomen Jehovah tribuitur in S. Scriptura sic; ex inductione locorum etiam est apertum, יהוה & יהו vindicari DEO, cum occurrat absolute, in singulari, sine diminvente vel alienante conditione, Deut. XXII. 15. 17. Nehem. IX. 17. Job. III. 4. 23. Ps. XIX. 12. L. 22. Prov. XXX. 5. Es. XLIV. 8. &c. κύριος nomen & יהוה in famosiori maximèque proprio significatu, summum, unum, verum DEVM significare, siue principaliter absolutissimum, eminentissimum atque Divinum, omnipotentissimum, universale, solique DEO conveniens ac proprium importare Dominum è Ps. CX. 1. CXIV. 7. Malach. I. 6. Marc. XII. 17. 29. 1. Cor. II. 6. XII. 6. constat. Eum utique, qui Divinam habet naturam, unicè concipimus mente, quando DEI vox auditur & effertur absolute; nusquam item occurrit ita, ut exclusa Divina Essentia, solam DEI potestatem aut imperium indigitet; ubique verò Divinam importat Naturam, vel absolute, siue relative, connotando quendam respectum, uti collatio locorum omnium N. T. docet; adeo denique DEI Nomen appropriatur summo DEO, ut etiam solus DEVS affirmetur summus DEVS 1. Cor. II. 4. Gal. III. 20. Jac. II. 19. contradicentibus aut inficiantibus Eujed. Explic. Loc. V. & N. T. p. 5. 25. Socin. in Antj- Wujek. p. 160. 320. 325. 368. 396. Ostorod. Instit. c. 10. p. 70. Crell. de D. & attrib. div. c. 8. p. 70.

Nota.

1. DEVS etsi diviua intuitiva cognitione sese plene cognoscat, abstractiva sive repræsentativa tamen cognitione plene cognosci non potest, adeoque nec fieri, Divina Essentia ut aliquo nomine repræsentetur sicut est; haud, ac si DEUS ejusmodi nomen sibi nequeat imponere, sed ob infinitam essentiae suae magnitudinem, quæ creato seu finito signo nullo potest exprimi repræsentativè.

2. Nomen Jehovah quidem in compositione spectatum, aut cum adjectione quadam elatum, utique de creatis rebus effertur & prædicatur, hinc autem haud negandum est; illud esse nomen DEI proprium, & extra compositionem absoluteve positum illi soli convenire. Nam in compositione non ipsum nomen Jehovah creatis imponitur rebus, aliud autem planè diversum, cujus constitutionem ingreditur nomen Jehovah, e. g. quando Hierosolyma nuncupatur Ezech. XLIX. 35. יהוה שמה ubi nomen ejusdem neque יהוה neque שמה est, sed istud complexum.

3. Per aliquam periphrasin factam descriptionem item Jehovah tribuitur altari Exod. XVII. 15. non ipsius essentiae ratione, saltim autem memoriae; quare nec simplici denominatione rectè dicitur, ipsum altare fuisse Jehovah, utut memoriale divini auxilii contra Amalekitas in bello præstiti. Gen. XVI. 13. non creatus, sed increatus intelligitur Angelus, ipse siquidem Spiritus S. eum appellat Jehovah cum Agare loquentem, & solius est DEI multiplicare semen v. 10. hypostatica distinctio quoque legitur & non oppositio; nam Angelus Domini est Angelus faciei Domini Es. LXIV. 9. à Domino sive Patre genitus atque missus. Historice Moses tantummodo refert illa verba Luc. XX. 37. sq. quæ DEVS, increatus Angelus, autoritativè dixit Exod. III. 2. 6. narrativa verò cum autoritativis haud confundenda sunt. Arca modo notationem temporis ingreditur, & non communionem appellationis nomine Jehovah Num. X. 35. Jehovah Justitia nostra Jer. 23, 6. c. 33, 16. sunt complexa nomina per appositionem grammaticam composita, non autem symbolica, quæ continent aliquam integram orationem.

4. Propriorum nominum indoles illud haud fert, ut legato, personam alterius sustinenti, ipsius legantis nomen attribuat; & actionis communitas haud arguit nominis communitatem, actiones enim

certo

certo respectu sunt communicabiles, at proprium nomen est prorsus incommunicabile. Si quoque nomen Eloah vel Elohim promiscuè de DEO aliisque rebus usurpari concedatur, utique tum erunt ambigua multa loca, de DEO num explicanda sint, an de aliis extra DEVM! adeoque, ne doctrinæ S. Scripturæ, in quibus occurrit Eloah nec non Elohim, incertæ reddantur, omnino nominum illorum quandam esse propriam significationem, hancque uni DEO vindicandam, oportet. Haud denique licet ab attributione κατὰ ψεύδος aut μιμητικῶς ad factam κατ' ἀλήθειαν vel ιδίως, & propriam vocis significationem arguere: Quamvis itaque venter Philipp. III. 19. κατὰ ψῶδον appelletur DEVS, eo quod ventri serviunt instar DEI, &c. tamen ex eo non est inferendum, in propria significatione DEI vocem aliud nihil quam excellentiam indigitare.

III.

DEVS utique datur unicus, immutabilis, independens atque solus æternus, essentialiter iustus & misericors, absolutus ab accidentibus & compositione: Minimè tamen ita describendus, ut à seipso divinam habeat potestatem super nos; aut ita sit Spiritus, ut aer aliaque corpora huic similia sunt Spiritus. Eo quod pluralitas, dependentia siue subordinatio, mutabilitas atque finitas omninò repugnant Ipsi summo vero DEO, qui sit altissimus, independens, infinitus ac æternus Num. XXIV. 16. Deut. XXXIII. 8. &c. genericus & conceptus est Spiritus Joh. IV. 24. 2. Cor. III. 17. corporeis à substantiis, cujuscunque subtilitatis atque tenuitatis sint, toto genere diversus, omnis & compositionis expers & materiæ, perfectissimus atque simplicissimus; Imò tanta est Ejus misericordia, quantus ipse DEVS 2. Sam. XXV. 14. 2. Paral. V. 13. Ps. CIII. 17. Justitiam essentialem ostendunt abominatio coercitioque peccatorum, ira, poena, severitas & vindicta Psal. V. 5. 6. Prov. VI. 16. Rom. I. 18. 32. II. 9. IV. 15. XI. 33. c. Smalc. ref. lib. de Error. Arrian. p. 43. 50. 61. 72. 94. ref. nov. monst. p. 12. Catech. Raccov. p. 30.

Socin. Relig. Christ. Instit. p. 5. Ostorod. Instit. c. 3. pag. 24.
 Crell. de DEO & attrib. div. p. 107. 152. 140. 384. Smalc. refut.
 Frantz. p. 3. 12. Socin. p. 1. de Serv. Chr. c. 1. Cat. Raccov.
 p. 266. &c.

Notæ.

1. Magistratus etsi veritate prædicationis ac attributionis in Scri-
 ptura S. sint atque verè vocentur Dii, minimè tamen veritate par-
 ticipationis seu veri Dii sunt: Uti verè, quamvis improprie figurate-
 que, dicuntur illi Dii, sic & verè suam habent existentiam; inde ve-
 rò convinci nequit, eos esse veros DEOS. Opinione, quoad dici sive
 nudum nomen, seu nuncupativos, Apostolus 1. Cor. II. 5. multos
 ait esse DEOS, & haud veritate, quoad esse seu rem ipsam, etenim
 v. 4. præcedit, alius nullus est DEVS nisi unus, & v. 6. Sed nobis
 unus DEVS &c. Licet idem habeat c. l. sermonem de Angelis atque
 Magistratibus, instructis officio potestaque divina, nihilominus haud
 sequitur, ipsum de veris & subordinatis agere Diis, aut eosdem agno-
 scere veros & subordinatos Deos. Asserit κατ' ἀνθρώπων Apostolus
 multos esse Deos, eorum respectu, qui plures pro Diis colunt, &
 ex mente sua nequaquam; enunciando tantum unum esse DEVM,
 Eumque colendum. Explicent etiam se mutuo, dici seu vocari & es-
 se Deos, attamen ita distinguuntur, ut per τὸ λέγεσθαι solum denomi-
 natio, per τὸ εἶναι verò cultus innuatur. Ipsius DEI quidem ira pla-
 catur, haud ideo tamen in ipso DEO proprie, verum in hominibus ac-
 cidit extra DEVM aliqua mutatio; sicut enim homines se mutant, ita
 quoque DEI iudicium experiuntur immutabilem juxta justitiam DEI;
 sunt itaque Divinæ voluntatis effecta & objecta maximè ab eorun-
 dem principio distinguenda.

2. Utrumque quidem est verissimum, haud esse DEVM aliud nisi
 summum, & unum esse DEVM; ast neutrum æquipollet alteri, si-
 quidem illo quivis excluditur à vera Deitate, qui summum extra DEVM
 est; hoc autem uni solummodò vindicatur esse supremum DEVM,
 aliis exclusis; eapropter haud sophisticè sunt confundenda. Divina
 potestas ita dicta ratione subjecti, quæ scilicet est DEI vel in DEO,
 divinum omnino meretur honorem atque Cultum, ob infinitam sum-
 mam excellentiam: Ast non itidem illa, quæ ratione causæ modò di-
 citur.

citur sic, à DEO quod sit ac extra DEVM; uti siquidem est finita saltem atque dependens, ita nec honorem summum & divinum cultum meretur, in quantum nempe propriè strictèque sumitur, atque soli DEO natura deferendus est, & non impropriè laxèque talis intelligitur.

3. Aternitas DEI continet omnia tempora, non formaliter, sed eminenter atque per excessum; ex illis enim haud constituitur, ea verò supergraditur ac excedit: Imo, quicquid formaliter & commensurabiliter illa tempora ceu suas complectitur partes, id indivisibile non est. Tota quidem aternitas in momento consistere dicitur, haud, ac si sit momentanea, verum, eo quod nullum est aut cogitari potest momentum, quin existat ea tota sine successione temporumque variatione. Quamvis etiam aternitas nequeat consistere tota, eodem momento fluente, nihilominus potest, eodem momento stante. Licet denique DEVS tempori coëxistat, in tempore tamen haud est, unde nec in heri & in hodie, sed heri & hodie, quia fuit, quando heri hodieque fuit, haudquaquam, ac si Deus hodie plus temporis durasset quam heri, sed quod plus temporis tantummodo duraverit cum DEO hodie quam heri.

4. DEVS actu quidem haud semper miseretur, & extra Deum etiam effectus misericordiae diversus est atque finitus, attamen hoc haud efficit, ipsam misericordiam aequè finitam ac non essentialè esse. Neque de misericordia satisfactionem omnem excludente vel absoluta nobis est sermo, sed de illa, quæ semper justitiam respicit, & per hanc est temperata. Cum item objectum misericordiae sit diversum ab objecto justitiae, proinde nec illa misericordia punitivaque justitia sibi mutuo contrariantur; hæc enim circa peccatorem ut talem extraque CHRISTVM occupatur, illa circa peccatorem in CHRISTO.

5. Si caderent in DEVM accidentia, DEVS haud expers esset omnis compositionis, id quod & Ejus simplicitati & summæ perfectioni repugnat; accidentia nec non aliquam inferunt mutationem, essentialè divinæ immutabilitati planè contrariam; utut ob voluntatis libertatem in agendo, quædam accidentaliter atque contingenter de DEO prædicentur. Est utique formaliter verum, DEI posse non esse DEI velle, justitiam Dei non esse DEI sapientiam &c. materialiter autem identificantur attributa cum Essentia Divina.

IV.

Nihilominus in DEO sunt tres Personæ. Nam è Gen. I. 1. 14. 26. III. 22. IX. 16. XI. 7. XIX. 24. XXXI. II. 13. Eccl. XLIX. 19. &c. plures esse Divinas personas utique liquet, aut tres esse, PATREM, FILIUM & SPIRITUM S. inter alia docent Eccl. VI. 3. coll. Joh. XII. 40. Act. XXII. 26. Dan. VII. 19. sqq. ubi PATER in specie Antiqui dierum, in hominis filii specie FILIUS, æterna divina potestate, dominio imperioque super omnia, SPIRITUS S. autem in ignei radii forma de Throno DEI procedentis est visus &c. Nonne tres illæ personæ sese distinctè manifestarunt in CHRISTI Baptismo transfigurationeque Matth. III. 16. XVII. 3. Marc. I. 10. Luc. III. 22. Joh. I. 22. Baptizatur & in uno Nomine Patris, FILII & SPIRITUS S. Matth. XXII. 19. pariter & illi conjunguntur I. Cor. VI. 11, Tres & testimonium in cœlis perhibentes sunt PATER, VERBUM & SPIRITUS S. consequenter omninò tres personæ, quarum est una essentia I. Joh. V. 7, Joh. X. 30. contra Catech. Raccov. c. 1. p. 36. Crell. L. II. de uno D. P. Sect. 1. Volkel. de V. R. c. IX. Socin. Instit. p. 10. sqq. Ostorod. Inst. c. 4. Smalc. ref. lib. de err. Arian. p. 61.

Nota.

1. Nullatenus affirmamus, esse tres Divinas Personas in concretiva materialique personæ sumtione, ratione materialis & quoad ipsam rem, aut esse tria supposita intelligentia, vel esse tres individuas, intelligentes ac incommunicabiles substantias, aut esse tres naturas hypostaticè characterisatas, hypostaticisve characteribus determinatas: Illæ siquidem in DEO personæ sunt unius indivisæ naturæ vel essentiæ, quæ sub unaquaque personarum est tota, non relatè quoad omnem subsistendi modum considerata, sed absolutè, in sese sub hypostatico peculiari proprioque characterè subsistendique modo spectata.

2. Planè nulla consequentia est: Si solus Pater est verus Deus Joh. XVII. 3. tum non item Filius & Spiritus S. Etenim exclusiva particula

non

non excludit ὁμοῦσια sed ἑτερόσια. Loco citato neque dicitur: Solus Pater est verus Deus: utique vero Pater est ille solus verus Deus. Inter nos & Socinianos etiam haud quaeritur, an solus Pater sit summus Deus? eò quod ipsimet inficiamur, alium quenquam esse summum Deum, qui sit extra Patrem & præter Patrem Deus, aut alius à Patre Deus; sed determinatè, num solus Pater ita sit summus, ut à summa Deitate sint excludendi Filius & Spiritus S. quos esse in Patre credimus, & unum cum Patre summum Deum omninò colimus. ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεός, ait de JESU CHRISTO Johannes Apostolus I. Ep. V. 20. CHRISTVS igitur est summus Deus, adeoque non Pater tantum in oppositione ad Filium & Spiritum S. Omnes à Patre vero Deo diversi (essentiali diversitate) quidem excluduntur à summa vera Deitate. F. & Sp. S. autem à Patre modò personaliter differunt, & non essentialiter. Hypothesis falsissima est. Aliam veram Deitatem independentem, & aliam esse dependentem, hancque Christo competere. Nam vera Deitas haud est nisi veri natura Dei, ac independens essentia, sicque dependens est sanè σιδηρόξυλον.

V.

Quarum Divinarum trium personarum unaquæque certò est unus ille summus Deus. Apud adversarios de Patre res est indubia: Filius Dei vero sic est ex Ejus essentia genitus Psal. II. 7. conf. Prov. IX. 22. Mich. V. 1. 2. ut unigenitus, primogenitus, propriusque Dei Filius, ἀπαύγασμα τῆς δόξης & χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως paternæ, naturalis itaque DEI Filius, ejusdem essentiae cum Patre, summusque Deus ipse sit Joh. I. 14. Rom. IX. 32. Col. I. 15. Hebr. I. 3. quare nec non Ei divinum Nomen, æquè Divinae proprietates ac operationes, divinus Honor & adoratio religiosa tribuuntur Jer. XXIII. 6. XXXIII. 16. Es. IX. 6. Joh. I. 3. 10. V. 17. 19. &c. Similiter Spiritui S. conveniunt divina Nomina cum attributis, operibus, cultu, personalibus & actionibus 2. Sam. XXIII. 2. 3. Esa. VI. 3. 8. 9. Matth. XXII. 19. Actor. I. 16. V. 3. 4. XXII. 15. I. Cor. II. 10. sq. &c. negantibus ea Catech. Rac-

COV.

cov. p. 39. Socin. in Anriwujek. c. 5. resp. ad class. 3. arg. 1. Enjed. explic. loc. p. 67. 178. Ostorod. Inst. p. 48. 137. 378. Crell. l. 1. de U. D. P. sect. 2. c. 31. p. 289. &c. Spiritus S. imò nequit hinc esse nuda qualitas, afflatus ac accidens.

Note.

1. Deus summus unus numero tantum haud potest de pluribus numero distinctis ac essentia differentibus univocè quidem prædicari, totum admittimus omnino, quippe quod implicat contradictionem: Ast citra repugnantiam omnem unius essentiae numero tamen esse possunt plures personæ mutuo à se distinctæ, de quibus singulis utique dici potest, quod summus sit Deus. Haud sequitur; Apostolus 1. Cor. XII. 4. 5. 6. distinguit divinas personas, ergo distinguit eas essentialiter ac opponit, ut hincce solus Pater sit verus summus Deus, & non item Filius atque Spiritus S. Item Patris vox ibi non habetur in sociniano sensu, nec è voce DEI colligitur: Id est quoque *κενὸς μὲν*, an solus Filius aut CHRISTVS intelligatur per Dominum? etsi verò concedatur, adversum nobis non est, eò quod distinctio tam haberet locum inter Dominum *διὰ τὴν ἑαυτοῦ* & *κενὸν*. Etenim Pater cum Filio & Spiritu S. Dominus atque variorum in Ecclesia Ministeriorum Author est.

2. Quamvis Apostolus Eph. IV. 6. dicat: Unus Deus & Pater omnium, non autem unus Deus & unus Pater omnium, attamen id non evincit, haud patere latius Patris nomen quam Dei nomen, sed tantum Deum vere Patrem omnium esse: Posito quoque, distingui c. 1. unum Deum ab uno Domino & uno Spiritu; non ideo tamen æquipollent nomen Patris & nomen Dei, vel æquè late saltem patent. Imò salva illa distinctione nihilominus Patris nomine comprehendi posset Dominus & Spiritus, ut, postquam illos tres Apostolus enumerasset distinctè eorum personis differentes, eos axiomaticè communi complectatur, quod nempe sint Pater omnium.

3. Solus Pater est summus ille Deus, haud adversatur nobis aut nostræ fidei, nisi probatum fuerit, ipso solo Patre nominato, in essentialibus quidem prædicatis, excludi Filium atque Spiritum S. id quod verò nunquam probabitur. Apostolus haud ait 1. Tim. II. 5. Patrem esse unum Deum, ast absolute atque simpliciter: unus est Deus: jam verò

verò maximè diversa sunt: unus est Deus, & unus aut solus Pater est Deus. Esto, Dei voce designari Patrem, & sic Apostolum asserere, quod unus sit Pater, vel unus sit Deus, nempe Pater JESV CHRISTI, tamen exinde nullatenus inferri potest, ipsum solum Patrem, haud Filium neque Spiritum S. esse summum Deum: Nec, eò quod CHRISTVS à summo Deo distinguitur, ut Mediator, eapropter JESVS CHRISTVS haud est summus: Quod enim summus Deus sit, id naturæ, quod Mediator, id est œconomiae; probè siquidem hæcce consistunt: JESVM à Deo, cujus est Mediator, distingui ratione officii, & eundem JESVM esse Mediatorem SS. Trinitatis, aut inter SS. Trinitatem & humanum genus.

4. Probatum hucusque non est è Dan. VII. 9. Apoc. IV. & V. Deum summum ut unicam Personam depingi: Quamvis enim à CHRISTO sedens in throno distinguatur, & quidem ubi de divino CHRISTI honore agitur, attamen eo ipso CHRISTVM in throno sedere non negatur. Imo, cum illo Dan. loco v. 14. potestas Christi, quam ut Filius hominis in tempore quidem accepit, æterna diserte nominetur, ac æterna infinitaque Dei potestas describatur, apertum hinc est, etiam Christum in throno Dei sedere, Deumque illum omnipotentem & æternum esse: quod itidem Apoc. IV. V. cc. evidenter docetur. Instantia est & nulla: secundum quam Naturam Christo divinus honor est tributus, secundum eam distinguitur à sedente in throno, fallit enim consequentia, quoniam honor est utriusque Naturæ, Divinæ καὶ αὐτὸ per se, Humanæ κατ' ἄλλο propter unionem personalem utique competens: Ast secus habet sese distinctio à sedente in throno, quæ non sit Divinæ Naturæ, sed οἰκονομίας & officii causa; bifariam & Christo divinus honor dicitur tributus, aut ratione communicationis Gloriæ Divinæque potestatis, aut ratione præconii celebrationisque creaturarum, Angelorum & hominum: Priori modo Divina Gloria Filio Hominis ab Antiquo collata innuitur secundum humanam Naturam Dan. VII. 9. posteriori vero δοξολογία sua gloriam Agno tribuunt omnes creaturæ secundum utramque naturam Apoc. V. 13.

CAPVT III.

De statu primi hominis ante lapsum.

I. Imago Dei non in dominio super creaturas præcipue

D

sita

sita fuit, uti nec in rationali facultate, sed in insita concreata sapientia justitiaque. Quia dominium illud haud est præstantissimum atque summum homini collatum donum; neque restituitur in renovatione; convenit etiam haud imaginem Dei gerenti, mundi nempe principi Joh. XVI. 11. Col. I. 13. rationalis item facultas haudquaquam est peccato deperdita, quomodo tamen ipsa imago Dei; nec ad illam renovatur hæc Ephes. IV. 24. Col. III. 10. pertinet anima rationalis & ad hominis essentiam, ast imago Dei fuit accidentalis perfectio. Sapientia denique sive *θεογνωσία* ratione mentis, & justitia sive sanctitas ratione voluntatis, haud modò potissimum est inter concreatas homini qualitates, verum etiam Imaginis Dei formale jam allegatis II. Ephes. & Col. Igitur haud æstimatur, ipsos Socinianos inficiari, quod imago Dei fuerit in congenita Sapientia Justitiaque sita, Smalc. c. D. Frantz. p. 44. & libr. de vero & nat. D. E. p. 60. Socin. prælect. c. 3. p. 9. Ostorod. in Instit. c. 33. p. 267. conf. Catech. Raccov. p. 19.

Notæ.

1. Concredîtum homini primo Dominium super creaturas haudquaquam etiam absque concreata sapientia potuit administrari prudenter, uti nec justè sancteque; cum istud Deus utique tamen justum atque moderatum esse voluerit, & haud brutum aut tyrannicum.

2. Absoluta vel immutabilis impeccabilitas est solius Dei; sed limitata, prout proximam peccandi potentiam excludit atque negat, aut potius non peccabilitas, qua potuit non peccare, fuit integri hominis. Loca Gen. IX. 6. Jac. III. 9. nec agunt de imagine Dei *εἰκὼς* dicta, essentialia principaliaque dona notante; sed de *ἀνύψως* tali vel accidentalia seu rudera quædam imaginis in nobis per naturam reliqua significante: nec non utrisque locis ampliatio locum habet hocce sensu: Homo qui conditus est olim ad imaginem divinam. Item primus homo quidem peccavit, attamen haud ut integer sive quatenus integer, in composito sensu, nec è defectu naturalis integritatis;

tis; ast in diviso sensu, qui fuit aut erat integer, ac è voluntario libertatis abusu.

3. Novus utut homo non sit imago DEI, nihilominus ille renovatur ad imaginem Dei, ad quam & primus homo creatus fuit. Ille verò cum utique renovetur ad imaginem Dei consistentem in justitiæ sanctitate Eph. IV. 24, cognitioneque Dei. Col. III, 10. proinde quoque primus homo fuit in eadem creatus. Et novus homo non est Adamus primus aut nova vivendi ratio, sed persona noviter vivens, ad eoque non hominis personam in se consideratam, imagine Dei verò per renovationem inchoativè præditam indigitat.

II.

Primus homo non fuit ante lapsum obnoxius morti naturaliter, ab hacce verò, quoad usque non peccaret, immunis, & sic hypotheticè. Siquidem ipsi mors ut pœna culpæ denunciatur Gen. II. 17. III. 15. per peccatum igitur introducta Rom. V. 12. 18. 19. nec ante vel extra culpam habet pœna locum, uti nec id, quod est stipendium, ante meritum Rom. VI. 23. Deus ipsam haud fecit Sap. I. 13. II. 23. 24. licet hominis & illius materiæ sit Autor atque Conditor. A quo quoque CHRISTVS nos liberavit, & quod aliquando ejus redemptionis vi cessabit, illud nobis haud est naturale. Falsa proin est assertio Socini de stat. prim. hom. p. 57. libelli. suafor. p. 35. Misceli. p. 85.

Nota.

1. Immortales spiritali corpore, seu carne per CHRISTVM in resurrectione speranda, vel in statu naturæ plenè restitutæ, non generant; & sic admittitur, Adamum haud immortalem fuisse spiritali corpore. Simul ubi restaurativa generatio locum habuisset, & haud multiplicativa modo, ibi non habuit locum immortalitas. Ast in primævo statu integritatis illa multiplicativa modò generatio fuisset, & quidem ob supplementum in beatas sedes transeuntium individuorum, & non intereuntium. Immortalis immortalitate gloriosi corporis, patriæ, vel absoluta, gloriosa non utitur cibus I. Cor. VI. 11. Quamobrem ita nec Adamus fuit immortalis. Corpus animale, prout

idem est ac fragile, est mortale 1. Cor. XV. 44. Sed Adami corpus ante lapsum haud fragile fuit, etsi fuerit animale vel animatum. Terrenus qualitative, sive terrenis qualitatibus præditus; aut è maledicta terra formatus, est mortalis. Ast quoniam Adam haud è maledicta terra formatus erat. E. nec erat mortalis.

2. Pulvis est subjectum remotæ dissolubilitatis capax, & sic remotam corruptionis potentiam, quam utique concedimus, & haud proximam indigitat, neque dissolutionis actualis necessitatem, aut dissolubilitatis ex ipsa hominis intrinseca tendentia, inclinatione atque proxima dispositione, probat. Arbor vitæ nec erat medium à mortalitate præservans, sed jam præexistentem immortalitatem conservans: uti cibi non fuissent in integritatis statu remedium contra mortem, ast naturaliter continuandæ vitæ medium.

III.

Sicut igitur immunitas à morte non fuit absoluta; ita nec excludens usum cibi potusque, sed includens, in primis autem esum arboris vitæ, qua naturaliter ipsam perpetuare poterat. Immortalitas enim absoluta, scilicet independentiæ, solius, ut jam supra dictum, est Dei; spiritualis aut essentiæ, cum Angelorum tum animarum; & status, ipsorum glorificatorum corporum: Hypothetica verò statuitur à nobis ordinata sive corporis animalis, quæ non excludit cibos, potum, atque perfectivas alterationes, in eodem perfectionis vigorisque statu vitam naturaliter perpetuantes, & hypothetica, quamdiu nimirum haud peccaret, ex ipsa creatione fluens, contra eosdem; adeoque mortalitas haud oritur è natura corporis in ac per se, sed ut illud est peccato depravatum.

Notæ:

1. Si Adamus integer agrum coluisset duro, frustraneo, laborioso, molestoque cultu; item spinæ tribulique, ante lapsum ut impedimenta culturæ fertilitatisque fuissent, utique tum ille non impassibilis fuit; ast id ipsum à nobis negatur, eo quod tum cultura fuisset suavis, & spinæ tribulique supplementum creaturarum specierum varietatis. 2. In integro

integro Adamo non habuerunt locum destructivæ qualitates, è quibus oritur in materiato corruptio; neque mistio elementorum, ut sic, est mater corruptionis, nisi qualitates eorum ad interitum agant; item loci, quæ talis, nulla est causalitas, nec à loco potest esse mortalitas; æstus, frigus, cum dolore vel afflictione corporis, sensuros Protoplastos ipsa Scriptura S. non dicit; quod itidem de fame sitique sentiendum; defatigatio pertinet ad peccatorum pœnas, igitur eam integro Adamo denegamus. 3. Et quamvis etiam hæc omnia mortem alias causari possent, attamen haud sunt omnes adæquatæ sufficientesque causæ, quia Deus infligere mortem noluit, nisi per prævaricationem legis Gen. II. 17. nedum, quod defuerit & propinqua causa, nempe defectus humidi calidique, διασπασία, morbi: Nec timendæ erant causæ externæ, cum illis Dei providentia, dominium & homini concessum in bestias obstarent.

IV.

Haud ille solus vir ad imaginem Dei conditus est, una verò cum viro mulier ad eandem & condita fuit. Hominem enim Deus creavit ad imaginem suam: ad imaginem Dei marem & foeminam creavit eos Gen. I. 27. V. 1, 2. quamvis etiam mulier spontaneæ dilectionis subiectione viro subiecta fuisset, & haud involuntariæ molestæque coactionis.

V.

Apostolus I. Cor. XI. 7. omnino tribuit imaginem ipsi viro: Veruntamen haud absolutè, sed comparatè, dominii maritalis atque viri respectu, qui solus id in mulierem, hæcque non in virum habet, adeoque non intrinsecæ primariæque conformitatis ratione, sed quoad extrinsecam conformitatem atque secundario. Refulgebat illa in utroque sexu, paritas hinc erat; ast in virò propriè relucebat eminentia dominii, proin aliqua disparitas. Adamo præcipiebatur, ut obediret Deo; sed Evæ ut obediret Deo maritoque c. Schlichting,

De Lapsu Protoplastorum.

I.

Universum humanum genus in protoplastis est lapsum atque peccavit. Hominibus siquidem omnibus est communis ipse reatus pœnæ sive mortis ob protoplastorum unam transgressionem Rom. V. 12. sqq. eapropter etiam ipsi sunt participes atque rei transgressionis horum. Et sicut imago Dei collata primis parentibus haud personale bonum atque donum erat, ast ad posteros utique propagandum; ita similiter eorum peccatum haud erat merè personale, sed nos omnes in ipsis peccavimus, quotquot in eorum lumbis fuimus Ebr. VII. 10. Si nec non omnes homines obnoxii sunt facti morti lapsu protoplastorum, omnes homines omninò divinam illam legem, adjuncta cui fuit pœna mortis Gen. II. 17. transgressos oportet esse in his. Contra Socinum de Stat. prim. hom. p. 287.

Note.

1. Nullus posterorum in Adamo peccante fuit actu quidem & formaliter, attamen fuerunt in eo tanquam in stirpe, in causis suis, seminaliter atque virtualiter, eò quod omnes in eo peccaverunt Rom. V. 12. quamobrem etiam in eodem consequenter, haud quoad absolutum esse vel hominis ut sic, ast quoad esse modificatum vel integrum utique perierunt; integri debuissent nasci, tales autem haud nati sunt, nec adhuc nascuntur. Adam hic haud consideratur ut privata persona, sed ut Caput universi generis humani, nec non ut causa proxima, cur nos una primum peccatum commisimus, in eo quia mente, voluntate, affectibus, originaliter fuimus. Eo quod imitatio non in infantes cadit, omnes itaque sunt Adamicæ culpæ rei participatione.

2. Non idem est fundamentum, ex cuius æquitate posteris imputatur primus actus peccaminosus protoplastorum, & è cuius æquitate credentibus imputatur activa passivaque obedientia CHRISTI Salvatoris; etenim hi credentes haud una cum Christo satisfecerunt aut pro mundi peccatis sunt mortui, sicut illi posteriores cum posteris omni-

no peccaverunt simul, hinc & quoad imputationis fundamentum atque modum haud est Rom. V. 19. comparatio instituta: Tum & injusta esset imputatio peccati, si hujus sanè *καὶ οὐκ ἔστιν* intercederet nulla. Mera ex Gratia voluntariaque Benevolentia credentibus imputatur satisfactio Christi; Sed Adami peccatum imputatur posteris ex debito sive naturali justitia.

II.

Imago Dei maxime per hocce peccatum est amissa sive deperdita. Per primum enim peccatum excidit homo sapientia, justitia, præcipitatus in inscitiam, injustitiam, atque cum potuerit non mori, condemnatus est ad mortem. Et annon id ipsum, quod renovatur, est prius amissum. Adhuc natura filii DEI essemus, imago Dei nisi esset deperdita. Quod inficiatur nihilominus Socinus prælect. c. 3. p. 8. & l. de Stat. pr. hom. p. 7. Smalcus c. Frantz. p. 52. 61.

Notæ.

1. Licet unus actus perfectivum habitum efficere non posset, habitus tamen corruptivus atque vitiosus uno actu potest introduci. Nonne serpens uno actu & ictu naturam corrumpere venenoque potest inficere; Nonne vivus uno actu quandoque destruitur. 2. Imago Dei quidem in Ecclesiastica sumptione sive considerata materialiter haud est totaliter amissa, veruntamen in acceptione biblica formali consideratione destructa est. 3. Homines nec habent ratione *κτῆσιν* & *χρῆσιν* integrum, plenum atque plenarium in bestias dominium, etsi debilitatum, fractum ac imminutum. 4. Etiam id ipsum non est abolitum planè, quod quoad initium aut de novo renovatur, & sic initii ratione renovatio non imaginem Dei præsupponit; ast ratione progressus aliquo modo conceditur. 5. Homo quidem, ad imaginem asseritur omnino conditus Gen. IX. 6. Jac. III. 9. minimè verò quod adhuc ea sit præditus, eandemque gerat.

II.

Consequenter humana natura per id ipsum peccatum est corrupta depravataque. Nam ex illo peccato tanta profluit corruptio, quod homo nativa labore inscitia, coecitate.

citae, prava concupiscentia, malitiaque, ratione cum intellectu tum voluntatis Gen. IV. 5. 1. Cor. II. 14. Eph. IV. 18. perque peccatum illud est introducta servitus injustitiæ Rom. VI. 16. 2. Petr. II. 19. contra Cat. Raccov. p. 250. Soc. in prælect. c. 4. p. 13.

Nota.

1. Haud illicò res ignoratur ipsa seu negari debet, ejus causa cum ignoretur, ut in naturalibus ipsi Sociniani fateri coguntur. 2. Item inficiamur, ostendi posse causam nullam, ecquare propter Adami transgressionem universa massa humana corrumpi debuerit? Adamus enim acceperat imaginem Dei, non tantummodò pro se, sed etiam pro suis posteris, ea quidem lege, ut eandem aut perseverando sibi posterisque conservaret, aut transgrediendo perderet. 3. Utut, si Deus odit & prohibet peccatum, tum Hic effectivo decreto decernere non potuerit, ut universum humanum genus inficeretur peccato, propter unicum Adami malum actum, ita nimirum, ut potuerit habitualement malitiam infundere peccatori, vel ipsam in eodem producere: Minimè tamen sequitur exinde, quod Deus haud possit, salva voluntate rectitudinisque suae, malitioso peccatori gratiam subtrahere, permittereque se ipsum ut homo corrumpat, id quod in Adamo sanè contigit. 4. Utut homo quoque primo peccato, quantum ipsam ad essentiam, haud corruptus sit, attamen est intuitu naturalium virium utique depravatus.

IV.

Imò, peccatum illud haud occasio tantum ipsius mortis fuit, ac aliquod antecedens, aſt omninò meritoria causa. Justitia CHRISTI siquidem uti causa vitæ revera est, & non antecedens aliquod ac occasio tantum; ita peccatum ac inobedientia quoque constituitur condemnationis nostræ meritoria causa Rom. V. 17. sqq. Et quicquid meretur mortem, id est verè causa mortis VI. 23. Sociniani licet haud agnoscant. Socin. l. de stat. prim. hom. p. 19.

Nota.

1. Sicut in executione mors est peccati poena, sic etiam in comminatione: 2. Quamvis admittatur, ipsam reversionem in pulverem esse poenarum

pœnarum terminum, eo ipso tamen haud desinit & esse pœnam, imò pœnarum ultimam. 3. Accepta propriè mortalitas & moriendi necessitas haud differunt, & illa præpositio διὰ genitivum regens, organon, causam, viam, nudam autem occasionem nullibi, notat. Rom. I. 5. II. 23, III. 20. 24. &c.

V.

Omnes homines post lapsum in peccato nascuntur ac originali peccato sunt infecti, congenita nec non ad peccandum concupiscentia, propriè loquendo, peccatum est. Homi-
nibus eò quod omnibus à conceptione nativitateque con-
venit peccatum Gen. VIII. 21. Ps. LI. 7. LVIII. 4. Joh. III. 5.
Ephes. II. 3. Quicquid Apostolus haud modo nuncupat pec-
catum, adversum Divinæ legi, sed etiam carnem adversus
Spiritus concupiscentem, id ipsum verè proprieque dictum
est peccatum. Ast illudè Rom. VII. 7. &c. Gal. V. 17. I. Joh.
III. 4. patet. Etsi Socinus in Prælect. c. 4. p. II. neget.

Notæ.

1. Apostolus Rom. VII. 7. non de voluntaria, sed involuntaria con-
cupiscentia loquitur, nempe quam non vult, non approbat, quamque
odio habet v. 15. quam ipse non operatur 17. quam deplorat 23. & quæ
ipsum nolentem captivat. 2. Originalis quoque concupiscentia, licet
haud formaliter ac ratione proximæ causæ, tamen originaliter atque
ratione primæ causæ voluntaria est, uti nos omnes natura & voluntate
(ipsius divina præsentia oculis præsentissimi) eramus in Adamo.

CAP. V.

De Libero Arbitrio.

I.

*Lapsus homo non potest absque spirituali auxilio vir-
tuteque Spiritus S. divina salutariter percipere Mytheria.*
Divina mytheria siquidem ideo, quia sunt Spiritus Dei, dicun-
tur atque sunt stultitia homini animali 1. Cor. II. 14. mundus
itidem salutiferam doctrinam habet pro stultitia 1. Cor. I. 20,
τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς repugnat divinæ sapientiæ seque illi sub-

E

jicere

jicere non potest Rom. 8, 7. ratio vel intellectus adversus Dei cognitionem extollit se, quapropter sub obsequium CHRISTI captivetur 2. Cor. X. 5. Smalc. c. Frantz. ait p. 2. & 417. falsum est, hominem haud posse capere divina.

Nota.

1. Quamvis animalis homo spiritualia ducat aut habeat pro stultitia, nullatenus hinc inde tamen inferri potest, ergo salutariter, fiducialiter intelligit, aut spirituali notitia, fiduciali, salutari vel interno assensu percipit, utut nudo, pædagogico sensu, historico assensu, literalique notitia. 2. Lapsus item homo non habet libertatem generis, indifferenter circa quævis objecta, sed naturali corruptione determinatur ad appetendum non bonum seu spirituale malum, donec per regenerationem atque renovationem ejus intellectus illuminetur atque voluntas corrigatur ac emendetur; attamen nunquam, etiam in peccati statu, determinatur effectivè appetitus ejus intrinseca necessitate coactionis suasionisque ad hoc malum in specie, nimirum ita, ut haud retineat libertatem specificandi malum præ isto, quam alii libertatem individuationis aut diversitatis sub eodem genere vocant: Unde negatur quoque voluntarium peccatum inferre liberum arbitrium in spiritualibus.

II.

Neque lapsus homo habet arbitrium DEI præcepta servandi. Nam non nisi mala post lapsum agere potest natura Gen. VI. 5. Jerem. XVII. 9. Rom. VI. 18. VIII. 7. spiritualiter estque mortuus, alienus à vita DEI, carnalis & inidoneus ad aliquod bonum Eph. II. 1. IV. 18. V. 14. &c. Sociniani vero tuentur affirmativam. Ostorod. Instit. c. 34. p. 281. Socin. c. 5. p. 14. in prælect. Smalc. c. Frantz. p. 416.

Nota.

1. E Gen. IV. 4. non probatur, sub homine appetitum ejus esse quoad spirituales res æquè ac quoad externas rationi subjectas. 2. Deut. XXIX. 1. non tam hominum facultas quam Dei voluntas ostenditur; neque, posita conditione, statim ejus conditionis implendæ facultas ponitur. 3. Adductus è Deut. XXX. 11. locus etiam haud agit de implendi

implendi facultate, sed cognoscendi facilitate: 4. Nec è Rom. II. 14. constat, ipsi quod non renati legem totaliter ac totali obedientia possint implere. 5. Matth. XIX. 17. similiter haud habetur oratio didactica sive doctrinalis, elenchtica verò reprehensoriaque.

III.

Nec habet ille homo natura vires obediendi divinis mandatis, aut divinam præstandi voluntatem. Eo quod est servus peccati, natura carnalis atque venundatus sub peccatum Rom. VI. 16. VII. 14. 29. sicque non in spiritualibus arbitrio libero gaudet. Ostorod. Inst. c. 23. p. 264. Cat. Racc. c. 10. 249. quicquid cum Socino prælect. p. 14. Smalc. 416. garriant,

Notæ.

1. Hominibus optio quidem colendi Deum datur Job. XXIV. 15. quoad cultus confessionem, ast haud etiam quoad ejus rationem. 2. Item verum est, ipsum Deum in sacris eos repreheudere, qui sibi noluerunt obtemperare, Matth. XXI. 11. 13. 33. sqq. non autem hinc inferendum est. E. propriis viribus id præstare potuerunt, externæ, locomotivæ pædagogicæ ratione nisi velimus intellectum, in qua nempe Judæi noluerunt.

IV.

Propriis natura viribus, accedente solum externa divina revelatione, nihil omninò potest in spiritualibus efficere. Siquidem alias aliquid haberet ex se, de quo gloriari posset; id quod tamen 1. Cor. I. 31. IV. 7. Ephes. II. 9. negatur. Affirmativa leg. apud Smalc. c. Frantz. p. 417.

Notæ.

1. Luc. XI. 13. loquitur de Spiritu S. quoad augmenta vel incrementa donorum suorum, & non quoad initia seu primitias. 2. Exponendus & est ille locus Joh. XV. 5. haud privativè, sed negativè. 3. Velle pædagogicum, externum ac generale quidem irreginitus habet, ast non internum atque speciale velle, quod est à sola gratia Dei Phil. II. 13. nec à negatione desiderii voluntatisque salutaris atque specialis ad negationem ejus generalis V. C.

V.

Tantæ quoque vires homini post lapsum haud sunt, ut, accedente spe promissorum atque metu poenarum, Divinae Legi parere queat. Haud enim exiguae, maximæ vero vires ad ei parendum requiruntur, è singulari DEI gratia profectæ, sicque non inhærentes natura nobis; Imo, si natura præstare posset homo Dei mandata seu voluntatem, utique tum & ad Eum sese convertere, nec non ad æternam salutem aspirare posset, opus consequenter haud esset ei vel CHRISTI Redemptione, reconciliatione, neque gratiosa DEI regeneratione conversioneque, contra Smalcium ita differentem l. c. vires hominis tantas esse credimus, ut Dei auxilio accedente, si sibi vim facere velit, legi divinæ parere possit. &c. Ostorod. c. 34. p. 281. in Eust.

Nota.

1. A præcepto ad posse, à Dei voluntate ad hominis voluntatem, ab officio ad obsequium, infirma est argumentandi ratio. 2. Quamvis & homo positivè seu ponendo cooperari nequeat in sui conversione; nilominus privativè, negativè, seu tollendo, non malitiose repugnando, non contumaciter & morosè resistendo, non obicem malitiosum Spiritui S. ponendo, cooperari potest. 3. Marc. IX. 24. in ἀπιστίας voce non est α privativum sed minutivum, adeoque notat infirmam fidem, & non omnimodam incredulitatem. 4. Et Marc. XI l. 34. particulæ ὁ μωρεὶς haud majorem dispositionem, utique verò minorem indispositionem innuunt.

CAP. VI.

De Divina Lege.

I.

Lex à Mose proposita defectu laboravit nullo, nec indiguit ullo complemento, perfectæ vero fuit, in eademque promissa æterna vita. Nihil enim ei vel addi vel adimi prohibitum est, itaque perfectæ sit oportet; externam & illa non-
solum

solum obedientiam requirit, ast interiorē etiam, uti nec externa tantummodo peccata, sed una concupiscentiam interiorē omnino vetat; hæc autem eam verē perfectam esse clarē docent: Illa quoque, quæ legi censentur addita, si reperiuntur in ea, quæ nempe congruunt S. Scripturæ, tum utique dubium est extra omne, verē perfectam esse Legem; hancque non istis indigere supplementis. Æternam & vitam in divina Lege promissam esse, docet CHRISTVS apertè Matth XIX. 17. Luc. X. 28. Sociniani licet opinentur contrarium, uti vidend. ex Socino de different. V. & N. Test. p. 32. sq. de Offic. CHRISTI. p. 4. Smalc. I. de divinit. Chr. c. 5. & Ostorod. Inst. c. 5. p. 36.

Nota.

1. Locus allegatus ex Matth. V. 17. non probat auctoritatem atque perfectionem Legis, hujus autem impletionem per obedientiam insinuat. 2. Item Christus vv. 21. 22. 27. 28. 31. sqq. sese falsis Phariseorum interpretationibus opposuit, ab eorum fermento Mosis legem expurgavit, vindicavit, ejus item genuinum sensum explicavit, haudquaquam autem eam perfecit; allegando Mosaica verba pharisaico sensu, citavit utique Phariseorum commenta. 3. Præceptum non occides: Judaico intellectum privativo sensu, non est Mosis intentum, inventum autem illorum. 4. Imò, quicquid Christus ad legem proposuit, id ipsum est à pharisaica Legis depravatione diversum, ast non à Legis intentione. 5. Lex haud externis absolvitur, sed spiritualis est Rom. VII. 14. integram externam & corporis, & internam animi, voluntatis ac appetitus, obedientiam omnino requirens Deut. VI. 5. 6. Imperativa boni præcepta sunt simul eminenter contrarii mali prohibitiva, nec non vice versa. 7. Præcepto sive prohibito generali, sub eo contenta præcipiuntur & prohibentur, ubi præcipuè generalitas rationis obtinet: Et effectū prohibito seu præcepto, causæ nec non ejus ac occasiones una prohibentur atque præcipiuntur, & versa vice.

II.

Perfectè merus ut homo legem impleat implereque possit, est impossibile. Siquidem jugum Legis est importabile;

Legem si quis implere posset, utique per hanc justificaretur, salvaretur atque vivificaretur Actor. XIII. 38. XV. 10. Rom. III. 19. VIII. 3. Gal. III. 21. Smalcus ipse quoque fatetur, absolutam perfectionem soli CHRISTO convenire Refut. Disp. 6. c. Frantz. th. 43. quamvis p. 40. disserat. Etiam si difficilimum sit propter carnis infirmitatem, ut homo ad istam perfectionem re ipsa perveniat, non est tamen prorsus impossibile, & voluit Deus, ut ad eam tenderemus. Et Socinus in l. quod Evangel. se Photin. adjung. deb. p. 60. scribit: Indignissima res est, vel cogitare quidem, Deum homini quidquam præcepisse, quod ipsi homini factum omnino sit impossibile.

Nota.

1. Apostolus Rom. X. 5. sq. locum illum Deut. XXX. 11. non de Lege sed Evangelio exponit. 2. Et locus Matth. XI. 30. non de jugo Legis, utique verò crucis est intelligendus. 3. Ipsi credentibus haud gravia modo sunt Dei mandata I. Joh. V. 3. nam eis pro perfectè impletis imputantur à Christo Rom. X. 4. spontaneoque Dei Spiritu acti non gravatim obediunt Dei mandatis. 4. Utique Lex destitutæ naturæ seu nobis extra Christum, ac in præsentī statu, servatu vel impletu est impossibilis, haud ἀπλῶς aut κατ' αὐτὸ in ac per se. 5. Renati licet peccare nequeant peccatum regnans, in reduplicativo sensu, quatenus filii Dei vel à Deo nati sunt, ac in illis Dei semen manet, attamen in absoluto, seu qui renati sunt, adhuc peccant atque peccare possunt infirmitatis peccata.

III.

Sicut invocatio solius Dei fuit in Lege præcepta; ita fabricatio quarumvis imaginum haud in ea prorsus interdicta. Nam eo ipso, vi oppositionis, Deus omnino præcepit, ut solum DEVM invocemus, Ejus Nomen adoremus atque sanctificemus, expresse cum prohibuerit, alienos ne Deos præter ipsum habeamus, & ne quisquam in vanum sumat suum Nomen Exod. XX. 3. 5. Deut. V. 7. 11. XVII. 3. disertum item habetur mandatum Ps. L. 14. Sacrifica, DEO gratias age, vota

vota persolve Altissimo, invoca me &c. Nonne specialis & formula precum in sancta lege legitur Deut. XXI. 8. frustra proinde negant Sociniani, Smalc. c. Frantz. Disp. 7. & l. de divin. Chr. c. 5. p. 17. Volckel. de ver. rel. l. 5. c. 7. pag. 205. Nuspiam & imaginum universale simplex interdictum occurrit in lege, licet illæ secundum quid interdictæ sint, ut non fiant aut fabricentur ad cultum & adorationem Exod. XX. 5. Deut. V. 7. contra Volckel. c. l. l. 4. c. 12. p. 233. sq.

Nota.

1. Si Christus præcepto, ne coleremus alios Deos præter unum, orationis modum & quoad materiam & quoad formam addidit, atque Deum colendi modum novum, novitate cum internæ tum externæ formæ præscripsit atque revelavit, utique tum ad auxilium legem id ipsum autem omnino recte negatur. 2. Annon item David usurpavit diversas precandi formulas? eo ipso tamen addidit nihil ipsi Divinæ Legi. 3. Formæ precum interna est adoratio Divinique Nominis cultus, quæ sicut omnibus precibus est communis, ita quoque præcepta fuit in V. T. nec non usitata. 4. Prohibitæ maxime sunt idololatricæ imagines, idola fictitiosque Deos repræsentantes, aut quarum repræsentatio est idololatræ; non autem sacræ, suum usum non solum ornandi, sed etiam docendi, commonefaciendi, testificandique habentes. Etiam omne Majestatem ac honorem Dei lædens est ipsius Decalogi prima tabula prohibitum. Et Sabbatum esse merè ceremoniale falsum est.

IV.

Inimicum odio habere in V. T. prohibitum est æque ac luxum in cibo potuque, vel etiam carnis voluptatem, otiosos item sermones, exercere. Nam inimicum amemus, uti nosmet ipsos, & adversus proximum est prohibita, vindicta, ira, privatum & odium Levit. IX. 8. 17. 18. 34. gravis item in Lege fuit ebriosis indicta poena Deut. XXI. 20. conf. Prov. XXIII. 20. sq. Eccl. V. 11. 12. 22. Amos VI. 5. Joel I. 15. contendunt etsi Sociniani licitum haud modò sed etiam demandatum esse odio

odio habere inimicum; luxum in cibo, potu, voluptatem & carnis in V. T. concessisse Deum. Ostorod. in Inst. 27. Volckel. l. 5. de ver. rel. 23. p. 208.

V.

Plures uxores ducere non in Lege concessum, nec in eadem uxorem repudiare permissum est. Etenim inter duas personas Conjugium fit, ut hæ jungantur in unam carnem Gen. II. 14. Matth. XIX. 4. 5. Quamquam & repudii libelli formulam dare Moses admiserit, attamen hacce nuda permissione sine approbatione non primævam Conjugii legem sustulit. Absq; fundamento negat igitur Ostor. in V. L. prohibitum esse concubinam alere, sive plures uxores quam unam ducere, Instit. c. 24. p. 159. Nullatenus & ex eo quod Patres ea propter haud puniti reprehensique legantur, in morali lege divina concessio potest inferri: Nullibi siquidem & incestus Lothi reprehensus legitur.

CAP. VII.

De CHRISTO.

Filius Dei vere incarnatus utique duas, Divinam & Humanam, habet Naturas, illam ab æterno, hanc in tempore per Mariam Virginem absque patre, non venturus, homo nisi peccasset. Ο λόγος enim σὰρξ ἐγένετο Joh. I. 14. Deus super omnia benedictus è Patribus originem traxit juxta carnem, & manifestatus in carne comparuit Rom. IX. 5. 1. Tim. III. 16. quamobrem & humanam naturam è familia seu posteritate Abrahamæ assumpsisse rectè docetur ex Hebr. II. 14. 16. Maria Virgine quidem è tribu Judæ familiaque Davidis Luc. I. 28. 30. sqq. II. 5. 7. qua mediante fuit illa à DEO producta, non autem è Divina essentia progenita, quasi DEVS PATER aut Spiritus S. occuparit Patris corporalis vicem;

vicem; ἀπάτωρ enim est Christus, atque non agnoscit Patrem juxta naturam humanam; Incarnatus nec esset, nisi creatus homo peccasset, eo quod venit ad liberandum nos à peccato Matth. IX. 30. XX. 28. Luc. XII. 10. Socinianos autem hocce Mysterium incarnationis, ut commentum, fabulam ac absurdissimum portentum impugnare, Mariam & ortam esse è Levi tribu, videri potest è Socin. in explic. 1. c. Joh. p. 41. Ostorod. Instit. c. 7. p. 96. Smalc. ref. thes. Graweri. de incarn. p. 3. & de Verb. incarn. cap. 17. p. 102. Crell. Comment. in Matth. c. I. p. 44. 46.

Nota.

1. Quicumque unus est unitate naturæ, is ipse non habet duas naturas. Ast λόγος ἐνσαρκος est unus unitate personæ, non naturæ. Nec ἐνσαρκος persona duas habet naturas ut entia incompleta vel ut propriè dictas partes. Et cum illa neque sit physica vel alterativa compositione, neque per ὑποστάσεως duplicationem composita, hinc nec aliquam alterationem ac excidentiam simplicitatis est passa nec per & post incarnationem duplicata; propterea nec audit personale totum, ac si sit duabus è personis, ast utique quod ad unam personam è duabus naturis, composita sit; 2. Particula διὸ Luc. I. 35. non indigit veram causam, sed modò consequentiam. Etiam haud est necessum, ut διὸ καὶ referantur ad remotius, ipsam nempe Spiritus S. ἐπέλευσιν, ad vicinius enim, ἐπισπασμὸν obumbrationem virtutis Altissimi, referri possunt. 3. Quæcunque persona evasit pars alterius propriè dicta, ut amisit incommunicabilem subsistendi rationem, atque terminaretur ab alio in subsistendi ratione, illa desit esse persona: Ast Λόγος aut Ejus persona non evasit & est pars propriè dicta CHRISTI Θεανθρώπου, nec amisit incommunicabilitatem subsistendi, sed eandem modò communicavit assumptæ Humanæ Naturæ cumque hacce communem fecit; Hypostasis enim Verbi una facta est carnis hypostasis, ita, ut Verbum utique manserit, quod erat, atque factum sit, quod non erat. 4. Uni supposito συνθέτω minimè plures formæ repugnant, ast uni supposito tantum ἀσυνθέτω. 5. Quamvis etiam disparata nequeant idem esse subjectum ἑσὶα; bene tamen ὑποστάσει.

II.

CHRISTVS haudquaquam ascendit in cœlum sub auspicio prophetici sui muneris, ac ibidem à Deo fuit informatus: Haud etiam novas ferendo leges perfectiorem reddidit Legem. Unica saltem ascensio CHRISTI ad cœlum exarata siquidem extat in S. Scriptura, factaque post Ejus mortem atque resurrectionem Marc. XVI. 19. Luc. XXIV. 31. Act. I. 11. II. 32. Neque Christus opus habuit in cœlum ascendere, ut illic informaretur, omnes enim in eo cognitionis thesauri fuere reconditi Col. II. 3. 9. proin invertendo Sociniani contendunt, in cœlum prius ascendisse, vel antecedaneam aliquam ascensionem in cœlum comminiscuntur, omninò cujus mentio fit nulla. Quamvis etiam Christus Legem utique declararit, & à Phariseorum corruptelis repurgarit atque vindicarit, haudquaquam inde tamen est novus habendus νομοθέτης, in hocce cum opponatur Mosi Joh. I. 16. Lex item erat in se perfecta, sicque non indiga ullius additamenti Ps. XIX. 9. consequenter ille nec hancce novis locupletavit additamentis, aut addidit nova præcepta quod in Catech. Raccov. Instr. Ostorodi Volckel, affirmatur.

Nota.

1. CHRISTVS equidem ante ascensionem fuit in cœlis, exinde tamen haud inferri potest, ante ascensionem quod illuc corpore ascenderit. 2. Filius hominis Joh. III. 13. VI. 62. non naturam, sed personam, aut unitatem personæ, ast haud naturæ proprietatem, innuit. Indignat descensus etiam nativitatem, igitur ante nativitatem factus. 3. Joh. XIX. 28. prorsus nihil habetur de raptu in cœlos, neque de quadregesimali tempore, nec de disciplinari seu propria informatione: Sane Deo non est impossibile citra corporalem raptum aliquem informare, si nimirum hoc velit. 4. Ο λόγος missus est nascendo Joh. XI IX, 37. Gal. IV. 4. non corporaliter descendendo. 5. Neque sequitur: In mundum adventui nativitas præmittitur, itaque Christus in cœlum fuit raptus: Et qui nascendo mittitur, haud prius mittitur, quam nascatur.

Imò,

Imò, per adventum in mundum Christus nativitatem suam exponit, & non hanc illi præponit. 6. Esi quoque nova dentur in N. T. præcepta promissaque ratione modi, veruntamen haud dantur ratione rei.

III.

CHRISTVS offerendo victimas pro peccatis nostris, atque pro nobis intercedendo suum Sacerdotale subiit officium, & verè loco nostri satisfecit, item Deum nobis & nos Deo reconciliavit. Omnino portans peccata mundi, vel onustus peccatis nostris, haud pro se, sed unice pro nobis obtulit seipsum immaculatum, impollutum, labe carentem, sanctum & à peccatoribus segregatum; utique corpus suum pro nobis vulneratum, & ob peccata nostra contritum; Etiam sanguinem suum pro nobis in remissionem peccatorum nostrorum effusum, ut Sacerdos, ad Deum nobiscum & nos cum Deo reconciliandum, expiandumque peccata nostra Es. LIII. 11. Joh. I. 29. Eph. V. 2. 1. Petr. II. 24. III. 18. Ebr. V. 26. sq. IX. 17. 25. 26. 28. X. 12. 14. &c. licet Ejus intercessio jugiter adhuc in coelis fiat Rom. II. 34. 1. Joh. II. 2. Ebr. VII. 24. sq. IX. 24. In apparitione CHRISTI coram Dei vultu pro nobis Ejus sacrificium consistere, vanè docent hinc inde Socinus Relig. Christ. breviss. Instit. p. 47. Schlichting. Comment. in Epist. Ebr. p. 29. &c.

Nota.

1. Mediator noster Jesus Christus obedientiam atque pœnam, in gratia sua seu quidditative sumtam, una cum redemptorio, satisfactorio, triumphatorio, applicatorio salvatorioque usu ac effectu præstare debuit, & actu præstitit. Hicce salutaris effectus ac usus autem aliter obtineri non potuit, nisi per obedientiam, passionem atque mortem absolutè seu simpliciter infiniti valoris & tantæ dignitatis, quantæ Deus ipse altissimus offensus est. 2. Jesus Christus etiam nos verè proprièque liberavit atque redemit, ejus pretium utique DEO persolvendo Matth. XX. 28. Rom. II. 24. &c. E revera Divinæ Justitiæ pro nobis

bis satisfecit: Utique Deo Justissimo Judici nos detinenti pretium illud persolvit; ast Diabolo, mundo, peccato, mortique ceu licitori, carceri, delicto ac ipsi poenae tale quid haud debebatur: Interea tamen ab his, ut & à maledictione Legis, ceu re, quæ nos affligebat, redempti liberatique sumus, utpote quod pretii persolutionem est consecutum, 3. Ira Rom. V. 10. &c. non modo metalepticè significat effectum iræ, supplicium atque poenam, sed etiam ipsam indignationem Dei propter peccata. 4. Christus omnino, victimam seipsum offerendo, nomine nostro præstitit ac id ipsum implevit, absque quo Deus nobis peccata remittere noluit, uti patet ex analogia Sacerdotii V. T. definitioneque Sacerdotis applicata Christo Ebr. V. 1. 5. Hic item haud est terrenus Sacerdos offerens terrena sacrificia, nihilominus est Sacerdos oblatione ac intercessione, quarum illa defunctus est in terris Ebr. I. 3. & hac adhuc in cœlis defungitur. 6. A Debito propriè dicto, pecuniario, ad impropriè figuratè dictum aut delictum; à solo creditore ad judicem simul atque vindicem; item ab offensis finitæ ad offensas infinitæ Majestatis; à conditione privati ad conditionem Judicis non V. C. 7. Satisfactio non derivatur è remissione, sed ex justitia, quæ se mutuo non perimunt Rom. III. 24. sq. Quamvis etiam ab eo, cui remissio fit, haud exigit remittens personalem satisfactionem, attamen à sponse, cujus satisfactione permotus debitori remittit, exigit vicariam. 8. Item, haud Deus infligit formaliter & propriè desperationem, hanc autem omnino secum æternum puniendi subjecti conditio tantummodo trahit; adeoque damnati desperando minimè peccant.

IV.

Uti Christus omnino ceu Rex, antequam & moreretur & resurgeret, in homines, angelos, diabolos, mortem, & habuit summam potestatem, etiam ipsis credentibus dandi Spiritum S. ita jam adhuc præsens in terris & Ecclesia regnat Ejusque regnum est in æternum duraturum. Haud semper quidem ut homo summam ac omnem potestatem in homines exeruit, attamen eam habuit Matth. XI. 27. XXIX. 18. nec non, ubi visum fuit, opere ipso demonstravit, æquè sanando incurabiles morbos, à morte reducendo

do mortuos in vitam, ac peccata hominibus remittendo Matth. IX. 6. similiter in V. T. fuit adorandus ab Angelis Ps. XCVI. 7. Es. VI. 3. Ebr. I. 6. malis imperavit Spiritibus autoritate Luc. IV. 34. sqq. fuit item ante mortem æqualis Patri & unum cum Eo Joh. V. 17. sqq. X. 30. dominatur super omnia in cœlo terraque, implet omnia in omnibus, & omnia sibi subicere potest. Matth. XXII. 18. Eph. I. 23. Phil. III. 41. Quamobrem itaque non in Ecclesia regnet? Utut etiam Ejus regiminis modus immutandus sit, universum tamen regnum in fideles haud evacuabitur, & gloriæ Regnum finem habebit nullum. Luc. I. 33. Ebr. I. 6. 8. quicquid illi Sociniani blaterent.

Nota.

1. CHRISTVS haud omne Regnum, & oeconomicum & Gloriæ, non solum quoad certum regiminis modum sed & ipsum regnum, non modò proponendo, sed etiam omninò deponendo, Patri traderet.
2. Administrandi modus per verbi ministerium cessabit, haud autem ipsum regnum administrandum in gloria. Traditio ista 1. Cor. XV. 24. non erit actus depositionis, sed propositionis, qua Deo Patri regnum ad lustrationem quasi proponet & minimè deponet.

V.

Exinanitus itaque fuit Christus & exaltatus humanam juxta suam naturam; Invocandus item est ac honorandus pari cum Patre honore. Sic vel ita nimirum, ut, etsi Divina Majestatis habuerit κτήσις atque retinuerit humanæ naturæ respectu semper, attamen χηρείς πληρώματος τῆς Θεότητος vel Eius verè divinæ Majestatis indefinenti, plenaria, universali usurpatione abstinerit, huic nec obstat, aliquando quod eius radios sparserit. Eapropter exinatio, cujus ante statum alius nullus de Christo secundum humanam naturam in S. Scriptura commemoratur, evacuatione divinæ formæ, positione formæ servi, spontanea-

que subjectione vel obedientia describitur Phil. II. 6. sicut exaltatio per Christi resuscitati è mortuis ascensionem ad cœlos, ejectionemque ad divinæ Majestatis omnipotentiaque dextram; haud excluso vero proprioque descensu ad inferos, ipsam ζωοποίησιν aut vivificationem Christi secuto 1. Petr. III. 18. 19. licet eructent Sociniani, tres diversos Christi status esse, statum exinanitionis in rejectione regiae dignitatis consistere, passionis, mortis & sepulturae tempus ad eundem pertinere, descensum accipi debere metaphoricè &c. quod apud Enjedin. in explic. Loc. Script. p. 227. 307. 321. 324. 327. Smalc. ref. 1. 1. de error. Ar. c. 14. p. 148. & de divinit. Chr. c. 13. legi potest. E Phil. II. 9. nullatenus inferre licet, Christo ante exaltationem haud fuisse flectenda genua, cum unius positio non sit alterius exclusio: Sicut autem fuerat in forma Dei, verè ita quoque competebat ipsi adorationis divina gloria contra Smalc. Exam. cent. error. p. 31. & ref. monst. p. 117.

Nota.

1. Forma Dei non distinctum exinanitionem antecedentem indigitat statum, aut significat, qua gloria majestateque Christus uti potuisset, nisi semetipsum exinanivisset. 2. Exinanitionis profundissimæ status haud statim à nativitate cepit, interea tamen Christus ab incessante, plenario vel universalis usu Divinæ majestatis jam à nativitate abstinuit, etsi quandoque ejus radios spargere voluerit: utique Dei formitatem Ille semper habuit, aut eadem ob exinanitionem haud semper usus fuit. 3. Eo quod Christus in exinanitione formam Dei, non autem ipsam divinam naturam, in exaltationis statu servi formam & non humanam naturam, deposuit, ideo neque forma Dei significat ipsam divinam naturam, neque forma servi naturam humanam. 4. Adoratio religiosa sub se complectitur invocationem ut speciem; utraque nec non idem præsupponit fundamentum, omnipotentiam ac omniscientiam; idem & habet objectum: Adorare religiose quem Deus jubet, eundem & invocare jubet. Adoratio religiosa licet absque

que strictè dicta invocatione possit esse, non tamen esse potest absque laude gratiarumve actione, quod sufficit. Et cui divinitus datum est nomen super omne nomen, ut in ejus nomine flectatur omne genu, ille invocandus est è divino mandato. Sed Christo datum est &c. Phil. II. 9. conf. Joh. V. 23. XVI. 34. Eph. III. 24. E.

*CAP. VIII.
De Conversione.*

I.

Homo licet & humana voluntas ad conversionem, ut materia subiectumque requiratur, in quo seu qua Spiritus S. operatur; attamen ad eam haud concurrit ut efficiens atque coöperans causa. Nam ante conversionem homini desunt vires ad conversionem sui 2. Cor. III. 5. voluntas & ejus est captiva servaeque peccati Rom. VI. 20. conf. Joh. VIII. 34. 2. Petr. II. 19. complementum haud modo sed & initium atque medium conversionis nostrae Spiritui S. vindicatur Phil. I. 6. II. 13. frustra Smalcus igitur c. Frantz, asserit p. 425. Voluntas hominis est administra causa, sine qua Deus nihil ordinariè producit.

Nota:

1. Irreginitus homo quidem habet ad sui conversionem, haud potentiam passivam naturalem, attamen obedientialem, & hinc merè passivè vel obedientialiter habet sese, cum eam haudquaquam naturaliter causari promovereque queat. 2. Ejus quoque voluntas est à Spiritu S. convertenda, adeoque purè παθητικῶς sese habet, ullatenus nec ad sui conversionem, vel in principio, vel in medio, vel in ejus consummatione, cooperatur.

II.

Nulla naturali proinaptitudine seu facultate praeditus est ad sui conversionem. Est enim plane mortuus in peccatis, & sic expers spiritualis vitae. Ephes. II. I. IV. 18. Col. I. 12. Quamobrem eridendus est Smalcus l. c. p. 421. scribens:

Certum

Certum est, Spiritum S. nihil operari in eo, qui se aptum & obsequentem non probet.

Note.

Quoad restitutam potentiam irrogenitus haud dicitur mortuus, quippe qui maximè convertenti Deo resistere potest Matth. XXIII. 37. Act. VII. 51. nihilo secius intuitu potentiae passivæ cum naturalis tum obedientialis, ac impotentiae activæ.

III.

Ulla neque ratione seipsum convertere valet. Etenim Deus oculos videntes ac intelligens cor nobis donat Deut. XXIX. 4. novum in nobis cor creat atque novum Spiritum Pl. LI. II. convertit nos ut convertamur, Jerem. XXXI. 18. lapideum cor à nobis aufert, atque carneum largitur aut dat nobis Ezech. XI. 9. XXXVI. 26. illuminat oculos mentis nostræ Eph. I. 17. in nobis operatur & velle & operari cum incipiendo, tum opus bonum perficiendo Phil. I. 6. II. 13. contra eundem Smalcium.

Note.

1. Quia voluntas nostra est conversionis subjectum, hinc etiam haud esse potest efficiens conversionis causa, nam in actionibus per transmutationem agens causa patiensque subjectum omninò distincta sunt. 2. Illud insuper subjectum ut prorsus impotens describitur Jer. XIII. 23. Matth. VII. 14. imo ceu Deo repugnans Rom. VIII. 7. 1. Cor. II. 14. ad quod convertendum infinita divina vis in efficiente conversionis causa requiritur Eph. I. 19.

IV.

In convertendo nec aliqua probitas animi seu studium obediendi prærequiritur ut conditio sine qua non. Omninò nihil siquidem habetur in S. Scriptura de tali prærequisito; probitas & aliqua faciendi Dei voluntatem potestas haud in nobis invenitur, antequam eam Deus in nobis operetur, in irrogenito potius aut non converso locum habet prava Deo reluctandi concupiscentia Gen. VI. 5. VIII. 20. Joh. III. 5. Rom.

Rom. II X 7. contra Socinum in Comment. in Ep. Joh. p. 307. sqq. affirmantem : aliquam Dei notitiam requiri , quæ sit animi probitas & studium ea faciendi , quæ DEO probantur , ut & affectum libenter audiendi veros DEI Doctores.

Nota.

1. Sicuti non sequitur: Multi Israelitæ fide caruerunt. E. Fides est homini naturalis , ita nec. E. probitas animi DEO placens est naturalis. Ast potius : Eo quod multi sunt absque probitate conversi , proinde probitas illa non requiritur ad conversionem necessario. 2. Quamvis assensus pædagogicus etiam conversionem præcedat , haud tamen internus atque fiducialis assensus præcedit. 3. Improbilas naturalis haud est voluntaria , sed malitiosa : Neque , cum hæc voluntaria sit , hinc ipsi DEO placens probitas est homini naturalis. 4. Operatur utique renatus , ast , haud nativis viribus , imò dativis. Acceptis viribus utendi & non utendi potentia nullatenus infert potentiam atque vires seipsum convertendi. 5. Neque præceptum necessario præstandi vires supponit , ast debitum exigit. 6. Ad DEVM conversio non est hominis virtus , utique vero DEI opus , in homine ipsi DEO convertenti non reluctantem productum.

V.

Et si naturalibus viribus æque templum adire seu frequentare ac DEI verbum auscultare , similiaque pædagogica vel externa media præstare possit. Haud renati libenter etiam audiunt aliquando verbi præcones , Herodis exemplo Marc. VI. 7. vel ob externa illorum dona , vel ob aliam quamcunque carnalem cupiditatem ad audiendum aliquid novi Act. XVII. 32. non autem ob affectum erga Dei Verbum è fide redundantem , ex illius auditu quæ provenit Rom. X. 18.

Nota.

1. Externi medii , moralem organicamque causalitatem , attribuimus auditui Verbi , vel externo mediorum salutis usui , minimè physicam ; ut proinde mediorum salutis usus aut Divini Verbi auditus ex hominis parte sit instrumentalis moralis , influens in accensionem fidei : non

per suam propriam, aut per Verbi atque Sacramentorum entitatem. 2. Externus auditus item est conversionis antecedens & non eam ingrediens. 3. Nec homo agit in sui conversione non resistendo, sed nude passive sese habet; est enim non-resistentia non actio, sed actionis negatio. 4. Patris & tractio Joh. VI. 44. est ordinata, non absoluta: Sicut attentio, qua Lydia verbo attendebat Act. XVI. 14. non externa, sed interna, quam utique Spiritus S. in omnibus diligentibus auditoribus operatur.

CAP. IX.

De Regeneratione.

I.

Spiritus S. utique datur regenitis, & nihilominus est regenerationis nostræ causa. Cum haud opponantur Spiritum S. dari regenitis, ac eundem in irregenitis operari ad horum regenerationem. Et quidni Spiritus S. sit nostræ regenerationis causa? cum ex Eo regeneremur Joh. III. 5. 6. ille per media regenerationis & Verbum & Sacramenta, nec non horum administratores atque dispensatores operetur 1. Cor. IV. 1. XII. 3. 13. 2. Cor. II. 6. 18. Eidemque regeneratio vindicetur Tit. III. 5. repudiamus igitur errorem Smalcii ref. monstr. p. 166. Spiritum S. non esse regenerationis causam.

Nota.

1. Homo facultatem credendi naturaliter haud habet, alias enim fides non esset opus & donum DEI Joh. VI. 29. Phil. I. 29. Col. II. 12. 2. Nec occasio credendi est ipsum credere, vel occasio fidei non est ipsa fides. 3. Absque fide nemo precari potest, ecqui Spiritus S. itaque non nisi petentibus detur! De donorum incrementis, renovationis, sanctificationis &c. Luc. XI. 13. agitur, exinde verò non inferri potest: Ipsum Spiritum S. non esse regenerationis causam.

II.

Regeneratio non est antecedens vitæ secundum Jesum Christi doctrinam reformatio. Siquidem ita nusquam in S. Scriptura reperitur definita: frustra quoque supponitur, ipsam

ipsam reformationem juxta præcepta Christi (qualia novamen haud dedit) fieri debere. Regeneratio deinde distinguitur à renovatione Tit. III. 5. 1. Petr. II. 3. Nec hæc est propriè reformatio vitæ, potius autem antea vitæ mutatio est renovationis consequens ac ejusdem fructus, eò quod prius nos oportet renovari, quam in vitæ novitate ambulemus & Spiritus fructus edamus sive proferamus. Rom. II. 12. 13. Gal. V. 16. 17. rejicimus eapropter illam Moscoro. vii definitionem l. de Bapt. c. 7. p. 121. traditam.

Nota.

1. Sicut gigni non respicit actiones moresq; vitæ; ita nec regigni referendum est ad idem. 2. Imò, sicut ille, qui propriè gignitur, à non esse ad esse naturale primum omninò mutatur; Ita quoque, qui regignitur, à non esse ad esse spirituale primum utique mutatur. 3. Uti generatio naturalis autem haud est vitæ naturalis mutatio, ita spiritualis regeneratio non est spiritualis vitæ mutatio. 4. Prædicata carnem crucifigere, secundum Spiritum vivere &c. &c. Rom. II. 4. Gal. V. 24. &c. consequuntur regenerationem & haud eam constituunt.

III.

Neque regeneratio est integra mutatio animi & actionum. Haud negari potest ipsam regenerationem esse talem actionem Dei, qua qui vi carnalis generationis erant iræ filii natura, fiunt filii DEI, sive qui erant caro, jam Spiritus sunt: Insuper etiam exemplis infantium Baptismo regentorum & paulo post morte præreptorum, ut & illius latronis in cruce conversi regenitique Luc. XXIII. 40. constat apertè, Regenerationem haud in actuali vitæ mutatione consistere; proinde Smalcius illam describens per integram mutationem animi & actionem l. de nat. Fil. D. c. 2, p. 17. non à nobis attenditur.

IV.

Quamvis CHRISTI Mors & Resurrectio sit regenerationis

*rationis nostræ meritoria causa, nihilominus ante mortem
Ejus etiam hæc obtinuit.* In V. T. siquidem, uti Deus fuit
Pater fidelium Deut. XXXII. 6. Es. I. 2. LXIV. 6. ita vi rela-
torum etiam fideles fuere filii Dei, quales per fidem reddi-
mur, ast fides per regenerationem accenditur, ac excitatur
Gal. III. 27. Equidem Apostolus Petrus ait 1. Ep. I. 3. nos esse
regenitos per resurrectionem JESV CHRISTI: Verum hæc
ce verba non exprimunt temporis circumstantiam, innuunt
autem, Ejus Resurrectionem juxta mortem esse meritoriam
nostræ regenerationis causam, ante retroque verè operan-
tem, add. Rom. IV. 24. quanquam Smalcus l. c. c. 5. p. 35.
sq. & Exam. Error. p. 28. contendat: regenerationem da-
tam non fuisse ante CHRISTI mortem. Huic etiam haud
prodest, ante Christi glorificationem nondum fuisse Spiri-
tum S. Joh. VII. 39. cum à negatione Spiritus mirificantis,
de quo citatus locus, ad negationem regenerantis non V. C.

V.

*Non adultis tantummodo, sed etiam infantibus rege-
neratio competit.* Etenim Deus infantes salvare vult, & eo-
rum est regnum cœlorum Matt. XIX. 11. Luc. XIX. 16. Chri-
stus item est salvator omnibus missus, etiam pro quibuscun-
que mortuus, & ad omnes salutifera DEI Gratia pertinet
2. Cor. V. 14. 1. Tim. II. 6. Tit. II. 11. Nullatenus hinc infan-
tibus Gratia regenerationis est deneganda, nec illi sunt à re-
generatione vel excludendi, nisi velimus excludere à Re-
gno DEI. Contra Socinianos infantes regenerari negantes,
Smalc. l. c. c. 4. p. 20. 21. Moscorov. l. de Bapt. c. 7. pag. 119.
121. 123. & c.

Nota.

1. Licet infantes haud regenerentur ut adulti, propterea tamen il-
lis absolutè simpliciterque non denegemus regenerationem, utpote cu-
jus

ius æquè ac fidei salutisque capaces sunt. 2. Eo quod infantibus salus nequit negari, fides etiam atque regeneratio iis competat oportet, etsi non præcisè talis, qualis in adultis Marc. IX. 42. coll. 36. sq.

CAP. X.

De Justificatione.

I.

Salva Justitia veritateque DEI, citra meritum atque satisfactionem JESU Christi, Justificatio nullo modo conferri potuit. Justitia Divina cum requirat, ut peccata puniantur, aut satisfactio pro peccatis fiat Psalm VII. 12. Rom. I. 32. III. 5. Immutabilis item veritas exigat, ut peccata vindicentur & satisfactio pro peccatis postuletur, etenim Deus est peccato poenas omninò minitatus Gen. II. 17. coll. Deut XXVII. 16. & Deum mentiri sit impossibile Ebr. VI. 18. contra Socinum propugnantem Part. 3. de Servat. Christ. c. 7. debuisse quodammodo Deum peccata dimittere sine satisfactione. Præl. Theol. c. 16. p. 87. tract. de Justif. I. II. Smalc. I. de Satisf. CHR. p. 155. & passim alibi.

Nota.

1. Gratuita peccatorum remissio in S. Scriptura nuspiam ipsi merito satisfactionique CHRISTI opponitur, utique vero propriis nostris satisfactionibus atque meritis Rom. XI. 6. 2. Neque satisfactio excluditur à remissione peccatorum in divino, nec in humano judicio, cum etiam civilis judex acceptare possit satisfactionem ad aliquem absolvendum à delicto, 3. Gratia DEI CHRISTIque meritum & satisfactio non opposita sunt, ast maximè subordinata; deprædicatur enim & DEI gratia in remissione peccatorum & satisfactio, quæ peperit ac acquisivit eandem nobis: Etsi pugnent Gratia propriumque meritum, attamen non alienum imputatum ex gratia. 4. *δωρεάν* Rom. III. 24. falsam omninò removet causam opera meritaque nostra, sicque respectu nostri meriti superadditur, ast *χαρίς* c. I. veram ex adverso causam indigitat, eam nempe DEI gratiam, quæ nobis per Redemptionem, haud

G 3

absque

absque pretio pro nobis utique soluto factam, obtrigit. Aut, particula gratis dignitatem nostram, merita nostra, satisfactionem nostram excludit, haudquaquam autem CHRISTI satisfactionem è medio tollit.

II.

Obedientia nostra non est justificationis causa, sed sola DEI Gratia fundata in obedientia Christi, recepta vera fide, quæ, vel ejus justitia, nobis imputatur in justificatione. Nuspiam enim obedientia nostra constituitur in S. Scriptura justificationis causa, sed expressa luculenter excluditur à Justificatione Rom. III. 23. sq. IV. 5. 28. Gal. IV. 16. Eph. II. 8. sq. Tit. III. 4. 5. maximè vero sola DEI Gratia, non absoluta quidem, ast in obedientia vel justitia seu merito Christi fundata, quæ vera fide recipienda Ps. XXXII. 1. Es. LIII. 2. Jer. XXIII. 6. Habac. II. 4. Rom. I. 17. IV. 7. Licet illa Dei gratia quoque consistere nequeat cum meritis nostris Rom. XI. 6. meritum Christi tamen omnino præsupponit, eò quod est pro nobis parta Rom. V. 20. Col. I. 14. Merito Christi quidem remissio peccatorum est acquisita, nihilominus è nostra parte gratuita, quia sine nostris ullis meritis gratuito nobis confertur. Imo, gratuita est hæc divina œconomia ratione constitutionis Mediatoris è mera gratia facta Joh. III. 16, I. Joh. IV. 16. ratione similiter acceptationis Christi meriti satisfactionisque loco nostræ satisfactionis 2. Cor. IV. 14. nec non denique ratione gratuita donationis ac imputationis meriti Christi Eph. I. 6. 7. proinde rectè reprobatur Socinianorum sententia, neminem coram Deo justificari, quin Christo prius obediens sit &c. adeoque nostram obedientiam justificationis esse causam. Extra Christum ejusque mortem nos salvari potuisse. Sine intuitu meriti Christi justificationis principalem causam esse puram & absolutam Dei gratiam. Justificationem per fidem primum per Christum

stum esse promulgatam, vid. Socin. de justif. p. 11. 17. Smalc. l. de satisf. cap. 10. p. 280. refut. nov. monstr. c. 3. p. 29. Volck. l. 4. de ver. Rel. c. 3. p. 181.

Notæ.

1. Fides in Christum etsi non includatur veteri sive legali pacto; nihilominus Evangelicum foedus ad Veteres pertinuit, illam quoque fidem inclusit atque comprehendit. 2. Antequam credamus, utique Christus satisfecit, ast illa Satisfactio nobis haud prodest, nisi credamus. 3. Acquisitio fidem antecedit, applicatio non nisi per fidem contingit: Ad ipsius beneficii dati veritatem haud quidem requiritur ut credamus; ast ad effectum & utilitatem illius beneficii necessum est, ut illud fide nobis applicemus. 4. Ipsius Christi meritum extra nos positum, accipiatur nisi fidei manu, non magis est utile, quam inclusum in myrothecio pharmacum, applicatum haud morbis. 5. Eò quod non omnes homines, impii quoque, sed soli credentes applicant sibi fide satisfactionem, hæcce licet loco quorumvis hominum à Christo præstita sit, adeoque quoad acquisitionem universalis aut generalis, ideo non omnes salvantur. 6. DEI & hominis est omnino dispar ratio; siquidem homo non est ipsa justitia vel essentialiter justus, uti Deus; neque principaliter adversus illum delinquitur, uti contra hunc. 7. Activa Christi obedientia passivaque non sunt distinctæ species, unius autem obedientiæ partes, utpote quæ simul activo-passiva & passivo-activa est. 8. Fides haud est proprie instrumentum apprehendens justificationem; ast illud recipiens, ad justificationem nostri, quod in Evangelii verbo nobis divinitus offertur. 9. Evangelium est lex fidei, non autem factorum; & legalem justitiam haud omnino repudiamus, ex justificationis articulo tantum eliminamus atque relegamus. 10. In Domino gloriatio tollit propriæ justitiæ gloriationem. 11. Justificatio nostri simul est opus & misericordiæ & justitiæ, interventu Redemptionis Christi & fidei in illum Rom. III. 24. seqq. Justitiæ, quoniam Justitiam exigit; misericordiæ, cum alienam imputet. 12. In Evangelio promissa cum sit æterna vita, non sub obedientiæ ceu causæ conditione, sed sub conditione fidei tanquam organi, proinde verè credens haud eam aliter sperat ac est promissa. 13. Licet pii ac obedientes dicantur atque sint fideles, attamen hinc obedientia

obedientia non est fidei forma, sed hujus adjunctum. 14. Utut fides & obedientia sint conjuncta, minimè tamen unum idemque sunt formaliter; à conjunctione siquidem ad identitatem haud argumentari licet. Adeoque licet fides haud absque imitatione CHRISTI sit, ipsa fides tamen haud est ipsa imitatio Christi.

III.

Non alia ratio justificationis in V.T. fuit quam in N.T. quamobrem & justificatio nostra non solum è Novo sed etiam è veteri Testamento peti potest. JESV CHRISTI Gratia cum salvari credamus, sicut & illi Patres V. T. Act. XV. 11. Minimè posset Apostolus ab exemplo credentis Abrahamæ credentium ad omnium justificationem concludere Rom. IV. 11. Gal. III. 7. nisi communis esset justificandi modus per fidem in CHRISTVM utroque sub illo Testamento. Per unius obedientiam super omnes justificatio vitæ veniat absque discrimine temporis V. & N. T. Rom. V. 18. 19. 20. Doceat & id Apostolus exemplis fidelium Ebr. XI. Non nisi per fidem in Christum omnes justitiam atque salutem consequantur Gal. III. 16. 22. Quare merito respuitur assertio Socinianorum, alia quod ratio Justificationis fuerit in V. T. quam in N. Socin. de Justit. p. 15. & 107. Smalc. c. Frantz. pag. 141.

Nota.

1. Lex haud data fuit, ut ullum de facto justificaret, sed ut esset Pædagogus voster ad Christum, qui Legis ἀδύνατον impleturus, missus est, ut non ex lege sed fide justificaremur Rom. IX, 3. Gal. III. 10. 24. alia justificationis de facto ratio proinde non in ipsa lege proposita est. 2. Et si nunc primum justitia DEI manifestata est, quomodo jam ante testificata in lege Prophetisque? Rom. III, 21. Nunc πῶς demum est manifestata, non ἀπλῶς. Ibi cum legis terrore subque typicis involucris; jam vero clarius & absque legis terrore. 3. Quamvis Christus ut exhibitus in N. T. tantummodo prædicetur, tamen olim omnes salvandi Christum venturum credebant, & ita fides in eundem

undem requirebatur. 4. Item fides in DEUM complectitur fidem in Christum Joh. XIV. 11. 1. Joh. II. 3. 5. *Καὶ ἐνὶ οὐνοῖς* Act. XV. 11. respicit ad nomen proximè antecedens, non ad remotius, cum propiori non autem cum remotiori genere correspondet.

§. IV.

Justificatio maximè perfecta est in hac vita, non autem in altera speranda demum. Haud enim justificandi demum, aut per fidem justificati, dicimur omnes Rom. V. 1. VI. 24. 1. Cor. I. 11. remissionem & peccatorum & imputationem justitiæ Christi pro nostra verè reapseque consequimur in hacce vita Luc. VII. 48. Rom. IV. 4. Ephes. I. 7. Col. I. 4. in quo utroque sita verò justificatio. Perfecte nec non à peccatis hic absolvimur, ut condemnatio sit in nobis nulla Rom. IX. 1. non autem absolutionis spem habemus tantum. Adversus Smalc. Exam. Error. 157. p. 30. contendentem: In hac vita nos non posse perfectè justificari, sed tantum in spe: Quo ipso sane confundit justificationem & glorificationem aut salvationem.

V.

Nullus omninò consequitur extra fidem in Christum remissionem peccatorum, etsi præviam vitæ actualis emendatio non ad hancce requiratur. Eo quod per solum illum ad Patrem venimus Joh. XIV. 6. Ejus sanguine sumus unicè justificati Rom. V. 9. in eo solo remissionem peccatorum habemus Ephes. I. 7. Col. I. 14. nec ullibi præviam requiritur actualis emendatio vitæ ad peccatorum remissionem. Qui quoque Gratiam DEI verà fide desiderant, credentes una per se Christum esse mortuum, & suum sanguinem in suorum peccatorum remissionem effudisse, illis ea minimè negari potest, etsi vitam actu corrigendi tempus non adsit; omnium enim peccatorum expiatio per JESVM est facta Es. LIII.

6. 7. 1. Joh. II. 2. &c. quamvis Sociniani negent apud Schlicht. Disp. c. D, Meisp. I. quæst. p. 25. Smalc. c. Frantz. p. 299.

Nota.

1. Mors haud ulli justificato tanquam poena infligitur. 2. Actua-
lis remissio peccatorum est ipsa Beatitudo seu vita æterna in spe. 3. Quæ-
cunque peccatorum remissio temporales auferens poenas, etiam aufert
æternas, ac æternam assignat vitam, unde distinctio perfectam inter &
imperfectam remissionem est nulla. 4. Sicque in hoc neque in futuro
seculo remitti est idem ac in æternum non remitti, vel nunquam re-
mitti Marc. III. 24. 5. Sicut etiam neque in cœlo neque in terra va-
let idem ac nullibi, ita neque in hac neque in futura vita, idem est ac
nunquam. Illud enim omne π gnat, hoc autem omne tempus Rom.
II. 38. sq. 6. Ipsam peccatorum remissionem unicè per fidem in
Christum consequimur. Ab hoc enim est expiatio facta peccatorum
Eph. I. 7. Rom. III. 24. IV. 24.

CAP. XI.

De Prædestinatione vel Electione.

I.

*DEVS ab æterno nominatim aliquos homines ad sa-
lutem elegit.* Etenim crediderunt, quotquot ordinati e-
rant ad vitam æternam Act. XIII. 48. Quos (in Christum
nempe finaliter credituros) Deus prævidit, eos & præde-
stinavit Rom. II. 29. 30. Quos ordinavit ad adoptionem,
eos ante jacta mundi fundamenta Deus elegisse dicitur Eph.
I. 4. & nobis in Christo data dicitur gratia ante secularia tem-
pora, quod electi simus in Christo secundum Dei propo-
situm ad salutem 2. Tim. I. 9. inficiantibus id ipsum Socinia-
nis, vid. Socinus in prælect. c. 13. p. 708. Schlicht. c. Meis.
quæst. duab. p. 37.

Nota.

1. Illi sunt ab æterno ad vitam æternam ordinati vel electi, nec non
in tempore credunt, Evangelii per verbum oblata beneficia quotquot
haud

haud incredulitate repudiant, audientes imo Dei verbum ei gloriam veritatis dant. 2. Alia ratio vocationis est, & alia prædestinationis vel electionis; ad hanc enim sufficit existens subjectum in divina præscientia, vel individuum in esse cognito, sed ad illam omninò requiritur existens subjectum in rerum natura, vel individuum in esse reali: Quamvis etiam ipsa cognitio sequatur rem quoad esse reale, nihilominus hancce præcedit quoad esse cognitum. 3. Item actus prædestinandi cum decreto DEI propterea identificatur, eo quod Hic per illud decretum actu electos inscripsit vitæ libro Phil. IV. 3. 4. Nonne nominum inscriptio est facta nominatim inscriptio? Sed electorum inscriptio vel electio est inscriptio nominum per alleg. II. Apoc. XIII. 8. XVII. 8; cum & hæc ab origine mundi facta fuerit, illos igitur ab æterno prævidit ac elegit.

II.

Hos quidem elegit Deus, quos utique prævidit finaliter credituros. Electio siquidem omninò constantem atque finaliter perseverantem fidem, haud tanquam existentem actu sed ut à DEO prævisam, includit. Et si Deus in specie novit, qui sunt sui 2. Tim. II. 9. prævidit etiam in specie finaliter credituros. III.

Nullatenus autem propter bona opera, vel intuitu nostræ obedientiæ. Cum electionis gratioso proposito disertè opponantur opera, nec non excludantur ab eo 2. Tim. I. 9. sanctitas nostra sit electionis finis adeoque non eandem antecedens causa, propter quam facta sit, & à qua dependeat; vel electi sumus ad bona opera, non propter hæc; ut sancti simus, haud quia sancti sumus Eph. I. 4. uti benedicimur in Christo ac adoptionem filiorum Dei consequimur; Ita per Christum electi sumus Ephes. I. 5. Sed per fidem nos benedicimur, Joh. I. 12. Gal. III. 27. E. Inter pre quomodo justificamur atque salvamur, ita sumus electi ab æterno ad salutem. Ast haudquaquam justificamur atque salvamur per opera nostra Rom. III. 25. IV. 6. Gal. II. 16. Tit.

III. 8. E. Licet affirmet Socinus prælect. c. 17. secundum opera & propter ea factam esse electionem. & p. 62. firmitatem electionis à nostro studio nostraque diligentia maximè pendere.

Nota.

1. Non intelligitur 2. Thess. II. 13. vitæ sanctitas, aut maximè sanctificatio Spiritus aut Ministerium Evangelii, quod est ministerium Spiritus; alias enim Apostolus eam ut effectum ipsi fidei postposuisset: Affectiva vel approbationis atque dilectionis approbativa notitia primariò scientiam objecti scibilis indigitat, & secundariò connotat approbationem alicujus bonitatis in objecto isto existentis scientiam præsupponentem. 3. A firmitate quoad nos & à posteriori, vel ab electionis firmitate quoad cognosci secundum nos, ad firmitatem ex parte Dei ac à priori, sive quoad ipsum esse respectu Dei non V. C. Non agitur 2. Petr. I. 10. de hac, sed de illa. 4. Fides justifica salvificaque nuptialis est vestis Matth. XXII. 12. non historica; nam hanc habuit, quia comparuit, haud illam, eo quod periit. 5. Haud intelliguntur per *δικαιώματα* Apoc. XIX. 8. sanctorum opera, quippe quæ sunt à nobis facta, nec non impura; sed justitia Christi per fidem imputata, gratis à Sponso data, maximèque pura. 6. Particula γὰρ Matth. XXV. 34. sqq. non est causalis, aut rationalis, haud reduplicat salvandum subjectum, aut specificat.

IV.

Electio non est revocabilis, aut immutabilis, infallibilis ac irrevocabilis. Immutum enim, Dei firmitamentum perstat, hoc habens sigillum: Deus novit qui sunt sui 2. Tim. II. 19. nemoque potest electos è manibus suis eripere, testatur ipse Christus Joh. X. 29. sine poenitentia quoque sunt Dei dona vocatioque Rom. XI. 29.

V.

Ut hinc electi perire reprobarique non possint. Impossibile prorsus est electos perire seu reprobari Matth. XXIV. 13. 24. vel ullum ex illis æternum interire Joh. I. c. Quibus (electis)

lectis) & DEI Regnum ab origine mundi paratum est, omnes illi fruentur ejus hæreditate Matth. XXV. 34. qui quoque secundum DEI prævisionem electi sunt, illis in coelis omnino reservatur incorruptibilis hereditas 1. Petr. I. 2. 4. 5. sed affirmant Socinus in Prælect. c. 12. & 13. Schlichting. l. c. p. 16. 30.

Nota.

1. Minimè per immutabilitatem intelligimus absolutam atq; fatalem impossibilitatem pereundi, sed ex certò prævisa fide finali redundantem infallibilitatem. 2. Ipsorum electorum conditio quidem est talis, ut perire queant, attamen actu non pereant, eò quod ad sui conservationem destinatis mediis utuntur, id quod Deus infallibiliter prævidit. 3. A deletionis inscriptionis in vitæ librum ex antecedente DEI dilectione voluntateque ad debilitatem inscriptionis è finalis perseverantiæ prænotione consequenteque DEI voluntate ortam non V. C. Sicuti nec à negativa deletionis ad privativam. 4. In diviso sensu quidem ille, qui seduci potest ante vitæ finem, etiam in vitæ fine seduci potest; at non in composito sensu, quatenus infallibiliter est à Deo finalis in vera fide perseverantia prævisa. 5. Significant admonitiones officium electorum (ut in officio persistant, atque firmant apud se vel in cognosci reddant electionem suam) & minimè dubium ex DEI parte ac in se statum electorum. 6. Asserimus nos electionem immutabilem ex infallibili Divina præscientia tantum, & non indeclinabili fatalique necessitate. 7. Fides est mutabilis in diviso sensu, non in composito, quatenus est prævisa.

CAP. XII.

De Bonis Operibus.

I.

A renatis opera solummodo bona fiunt atque præstantur. Omne siquidem figmentum irrogeniti cordis est malum Gen. II. 22. malaque arbor bonos haud fert fructus Matth. VII. 17. sq. Caro quoque tantum opera carnis & haud Spiritus efficit Gal. V. 17. sqq. At Smalcus disp. 6. de bon. Oper. c. Frantz. edisserit: Certum est, hominem etiam

non renatum natura & ratione duce bona opera præstare p. 167. & p. 174. Quicquid sit secundum rationis, quam vocant, superioris dictamen, id omne virtutis atque boni operis nomen meretur.

Nota.

1. Irregenitorum opera quodammodo quidem bona sunt, in se, vel essentia suæ ratione, vel effectivè, materialiter ac originaliter considerata; non autem formaliter, fundamentaliter, finaliter ac existentia respectu. 2. Quoad homines bona dici possunt, aut haud quoad DEVM intuentem inprimis cor atque fidem. 3. Rom. II. 14. Gentiles τὰ τῷ νόμῳ vel externa facere opera, non τὸν νόμον ac interna: Licet etiam bona opera præstent juxta substantiam operis, attamen haud quoad rationem veri boni; siquidem intentione voluntateque bona præstant nulla.

II.

Quæ tamen renatorum opera minus æque sunt perfectè bona, illorum ac justitia seu sanctitas in hac vita est perfectæ. Summum enim Bonum in hac vita non agnoscunt, perfectè, neque bonum, quod volunt, perficere queunt Rom. VII. 18. 1. Cor. XIII. 9. sqq. Eorum item justitia cum impura tum imperfecta est Job. IX. 2. XIV. 4. XV. 15. Psal. CXXX. 3. Prov. XXX. 6. Eccl. LXIV. 6. Rom. VII. 14. Phil. III. 7. contradicentibus Socinianis, Smalc. c. Frantz. p. 35. 174. 180. Schlicht. c. Meis. p. 158.

Nota.

1. Utut omninò renatis contendendum sit ad veram perfectionem Matth. V. 48. quenquam tamen ex iis ejusmodi perfectionem in hac vita consequi negamus. 2. Jobi pietas atque patientia fuit utique recta, sed haud perfectæ sive pura, sicque per eam in severo DEI judicio subsistere nequivit. 3. Item David Psalm VII. 9. loquitur de justitia causæ sive facti, non autem personæ. 4. Nec à justitia sincera licet argumentari ad perfectam, omni labe vitioque carentem. 5. Imputativa perfectione renati sunt perfecti, non inhærens, effectiva, obedientia partiali opposita.

III.

Sicut opera bona non ad salutem necessaria sunt, ita quævis indiscriminatim excluduntur à justificatione salutæque. Quæcunque siquidem haud ad justificationem, illa nec ad salutem sunt necessaria. Sed B. O. non ad justificationem E. Quæ quoque prorsus à salutis causis excluduntur atque removentur, illa nec ad salutem erunt necessaria. Sed B. O. prorsus à causis excluduntur atque removentur. Rom. III. 26. 28. &c. E. Necessitas B. O. ad salutem ceu falsa reprobatur in Pseudo-Apostolis Act. XV. 5. sqq. quorum vestigia proinde Sociniani premunt. vid. Smalc. c. Frantz. pag. 357. Schlicht. part. 2. contra Meisn. p. 144. 147. &c.

Notæ.

1. Nulla prorsus est sequela: Bona opera non sunt ad acquirendam promerendamque salutem necessaria. E. planè non sunt necessaria: 2. Cum alio respectu maximè necessaria esse dicamus, utpote necessitate divini mandati, qualitatibus subjecti renati, consequentis effectus ad causam nempe fidem, finis interni & externi. 3. Quicquid imputatur ex debito, & non ex gratia, id haud justificat Rom. IV. 4. 5. XI. 6.

IV.

A salvandis igitur ut salvandis haud requiruntur. Omnino nos bonis operibus studere debemus ob Deum, ob declarandam fidem nostram, obedientiam DEO præstandam, ædificationemque proximi &c. qui salvandi sumus, sed non ut salvandi, vel ut illis intendamus salvari.

Notæ.

1. Quia multa possunt esse subjecto necessaria, multis etiam modis atque respectibus, ut tamen haud necessaria sint ad hoc vel illud obtinendum; Ideo potest utique concedi, quod bona opera salvanda sint necessaria, 2. Minimè autem est admittendum, bona opera esse necessaria consequendam ad salutem, etenim illud, quod ad consequendam salutem dicitur necessarium esse, sit oportet medium consequendi salutem.

V.

Opinionis portentum est, ab illis, qui salvari volunt, nihil unquam aliud esse requisitum, quam bona opera. S. Scriptura siquidem inculcat ubivis ferè perpetuoque, nos fide justificari salvari que, aut nusquam per bona opera. Si nihil autem inquam aliud à salvando requisitum fuit, quam bona opera, tum Evangelium, Gratia Dei, Christus atque fides in EVM omnimodò seu prorsus eliminantur atque profligantur: Ecquid absurdo absurdus igitur est, quam quod Smalcus eam opinionem asserat c. D. Frantz. p. 212. sqq.

CAP. XIII.

De Pœnitentia.

I.

Omnes homines ad pœnitentiam invitantur passivitus, adeoque nulli dantur eadem haud indigi. Nam ab omnibus adultis pœnitentia requiritur, & ita pœnitentiales invitationes utique sunt universales Matth. III. 2. 8. Marc. I. 15. Act. XVII. 30. 2. Petr. III. 9. omnibus itidem opus est, ut & surgant & pœnitentiam agant, eò quod omnes sunt peccatores & in multis labuntur Rom. III. 23. Jac. III. 2. contra Smalcium affirmantem p. 357. c. Frantz. quidam possunt servari sine pœnitentia, sine operibus vero bonis nemo prorsus. Certo enim illi, qui non egent pœnitentia, sine ea servari possunt: conf. & p. 456.

Nota.

1. Quod DEVS ignorantias atque morales lapsus, quibus à Divina lege declinamus, haud in condemnationem imputet, id ipsum minimè fit, ac si per se non sint peccata indiga pœnitentia, sed ideò, quod ob conjunctam poenitentiam ac fidem in JESVM ea gratis condonet.
2. Etsi justis sua opinione non egeant pœnitentia ex eorum opinione Luc. XV. 7. vel etiam verè iustitantes, oppositi lapsis, haud egeant pœnitentia

poenitentia lapsorum; exinde tamen inferri non potest: E. nec egent quotidiana poenitentia stantium, aut quod ab omnibus peccatis sint immunes. 3. A justis quoque καλὰ τί ad justos ἀπλῶς aut absolute tales haud V. C. sicuti nec à negatione poenitentiae lapsorum ad negationem poenitentiae stantium. 4. Utut ipsis renatis adscribatur aliquando perfectio ratione sinceritatis, justificationis ac inchoatae sanctitatis; absolutam tamen atque legalem perfectionem, haud tantum omnes partes, verum & omnium partium summos gradus habentem, alicui convenire, negamus.

II.

Fides haud consequitur ἀκριὲς acceptam poenitentiam, hujus autem pars est. In poenitentiae descriptione siquidem una fides includitur Matth. XXI. 32. Marc. I. 15. Act. XIX. 4. XXVI. 18. 20. Poenitentia quoque non solum est opus legis, è qua cum agnitio tum contritio dolorque de peccatis oritur, sed etiam Evangelii, unde fides effluit, adeoque non minus ad eandem fides pertinet ac contritio, perque fidem fit salutaris poenitentia 2. Cor. VII. 10. quapropter illud Smalcicii reprobamus: Ad naturam poenitentiae non pertinet fides, sed ejus consequens est, quod accedit ex Divina benignitate c. Frantz. Disp. 3. p. 354.

Nota.

1. Mutatio mentis, ut est bonorum operum actuale exercitium, haud ingreditur poenitentiam, sed hancce subsequitur; etsi, prout innuit dolorem de admisis tantum, ipsa contritio poenitentiae prior pars, aut, ut dolorem & fiduciam simul indigitat, totalis utique poenitentia sit. Absoluti siquidem à peccatis habemus fructum nostram sanctificationem Rom. VI. 18. 19. 2. S. Scriptura nec non intelligit per μετανοίαν mutationem mentis in proposito bonorum operum, immediate fluentem ex justificati fide; non autem in actuali bonorum exercitio, quod est obedientia nova, poenitentiam sequens & non hanc essentialiter constituens.

III.

Nusquam in S. Scriptura docetur, obedientiam novam esse poenitentiae partem. Ecqui pars poenitentiae sit? ejus fructus? etenim à Johanne dicitur Matt. III. 8. fructus, fructus autem haud arborem ut pars essentialiter constituit. Item bona opera consequuntur & haud ingrediuntur poenitentiam, hincque opera conversionis aut poenitentiae dicuntur Act. XXVI. 20. nec non à poenitentia discriminantur Apoc. II. 5. Smalcus etsi statuatur & addat, novam obedientiam verè solam esse poenitentiae essentiam c. Frantz. p. 356.

Nota.

I. In laxiori quidem significatu termini poenitentiae, pro tota conversione cum suis effectibus atque proprietatibus accepta, permittit A. C. Apologia p. m. 165. 168. sicque κατὰχρησιν aut improprie novam obedientiam appellari posse poenitentiae partem; attamen in strictiori, prout essentialiter consideratam poenitentiam indigitat, ejus duas tantum esse partes, contritionem atque fidem, ait Confessio A. XII. p. m. 12. 2. Cum & obedientiae novae studium ad terminum poenitentiae sive conversionis ad quem pertineat, hincque dici possit analogice pars integralis aut integrans, absque nova obedientia torus enim cursus poenitentiae non integratur atque perficitur; Omnino tamen non est ejus essentialis pars, utpote boni propositi obediendi externa executio.

IV.

Animi vitaeque mutatio veram utique sequitur poenitentiam, hujus autem essentia seu forma nullatenus est. Etenim poenitentiae consequens ejus nequit esse forma. Sed emendatio seu vitae mutatio in melius est poenitentiae consequens. E. Postquam à peccato facti sumus liberi, fructum habemus, quod simus sancti Rom. VI. 22. potius imo poenitentia est ad mutationem vitae ducens via, non autem ipsa reformatio totalis hominis, utpote quae non ante remissionem peccatorum requiritur, ut illa Act. II. 38. quod nihilominus Smalcus affirmat c. Frantz. p. 353. 356. 456.

V. Ab

V.

Ab abusibus repurgata privata confessio merito retinetur in Ecclesiis nostris. Eo quod illa nititur generali præcepto DEI, divinaque promissione Num. V. 7. Prov. XIX. 13. 1. Joh. I. 9. similiter exemplo Christi, Johannis Baptistæ Apostolicæque primitivæ Ecclesiæ Matth. III. 9. IX. 2. XVI. 19. Luc. III. 12. VII. 48. XIX. 8. Joh. XX. 21. Act. XX. 18. conf. 2. Sam. XII. 13. contra Smalcium, Ecclesias nostras accusantem, quod reliquias papisticæ carnificinæ conscientiarum adhuc retineamus l. c. p. 351.

Nota.

1. Christianam atque religiosam privatam observamus confessionem, haud superstitiosam; nec illam asserimus necessariam divini mandati necessitate, sed Ecclesiasticarum constitutionum: Et licet aliqui reddantur peiores, hocce tamen non ex hujus confessionis usu, verum ex hominum voluntaria malitia fit. 2. Haud quoque defendimus erroris, utique vero veritatis reliquias. 3. Ad ostendendam contritionis & fidei veritatem ordinario Christi Ministro statuimus confessionem esse necessariam; ast haud absolutè sive necessitate mediæ ad absolutionem obtinendam à DEO.

CAP. XIV.

De Sacramentis in genere ac specie.

I.

Sacramenta non solum DEI gratiam conferunt, sed Evangelicas etiam promissiones obsignant. Homines enim si per Circumcisionem in divinum sunt recepti foedus, atque divinæ participes facti gratiæ, fidei justitia nec non eadem est obsignata, prout è Gen. XVII. 7. sqq. Rom. IV. 11. constat, ecquare non & N. T. Sacramenta spirituales obtineant virtutem conferendi gratiam DEI, promissiones & Evangelicas obsignandi? minimè tantum externis rebus aut elementis terrenis illam attribuimus spirituales efficaciam,

est ὁλκῶς acceptis atque consideratis Sacramentis, ut & quatenus hæcce percipiuntur vera fide: Quamvis id Socinus inficietur l. suafor. cap. 4. 53. cont. Smalc. Exam. Cent. Error. p. 37. 19.

Nota.

1. Effectus & apotelesmata Sacramentorum haud ob terrenam materiam, aut ob cœlestem rem iisdem competunt, adeoque non sunt ex istis externis elementis æstimanda, sed ex integris sacramentis. 2. Elementa terrena, secundum suam virtutem usumque naturalem in se spectata, licet haud in hominis animum agere, spirituales & effectus producere valeant, attamen possunt, in quantum destinantur ad sacramentale officium, & à DEO producendos ad superiores virtute sua effectus elevari: Omnem itaque Sacramentorum efficaciam, operationem atque virtutem ad ipsum Deum referendam volumus, utpote cuius sapientiæ visum est, per ista media tantas in nobis res efficere, nimirum, ut per Baptismum regeneremur & renovemur, item per usum S. Cœnæ salutarem reficiamur atque sustentemur ad æternam vitam.

II.

Errores circa Sacramenta sunt exitiosi fundamentales q̃. Concernunt enim aut attinent & generandæ fidei & conservandæ istius utique media, consequenter ipsius salutis; in dubium omnino vocant ac impugnant organicas salutis causas; efficiunt contemtores atque sacrilegos; Ipsam verè Christianam Religionem prostituunt, & officium Christi lædunt, tanquam Autoris instituentis ea, quoque potentiam, sapientiam atque veritatem arietant. Hinc eos errores extenuat frustra Socinus, accensens illis, qui per se nihil saluti derogant l. suafor. p. 27. cum ejus extenuatio quoque quod salutis utique fundamentum atque causam attinet, exitiosa sit.

III.

Baptismus aque mandatus ac institutus est à Christo, necessarius hinc, ab omnibus Christianis omninò suscipiendus

aus, ut ordinarium ipsius regenerationis medium, etsi non immersione necessario peragendus sit. Etenim Christus post resurrectionem suam aquæ, non doctrinæ, Baptismum, ut omnes circa gentes administrandum instituit & solenniter sancivit Matth. XXII. 19 coll. Marc. XVI. 15. Act. II. 38. X. 47. &c. Idem ab omnibus Dei Regnum ingressuris requisivit Joh. III. 5. Petrus & auditoribus suis sciscitantibus, quid facere necessarium sit? utique præcepit, ut agant poenitentiam, & unusquisque baptizetur in nomen JESV Christi Act. II. 28. tandem omnes, qui vivunt in Ecclesia, vel Ecclesiæ per Baptismum iuserti sunt, induere Christum Gal. III. 27. proindeque nemo Christum induit ordinariè, quin baptizatus & cœtui vocatorum per Baptismum insertus sit. Adia-phorum autem est, asperzione sive quis, aut immersione in aquam baptizetur; Illa vox Baptismi siquidem haud per se immersionem infert, in genere verò denotat ablutionem aut tinctionem, aspergendo vel immergendo fiat. Etsi negativam omnium illorum sententiam amplectantur Sociniani. Vid. Socin. Disp. de Bapt. c. 3. 4. p. 17. 126. 229. sq. Volckel. de ver. Rel. c. 9. p. 33. l. 4. c. 15. p. 620. &c.

Nota.

1. Quod aquæ Baptismus intelligatur Matth. XXII. 19. propria vocis significatio, paralleli loci Marc. XVI. 16. collatio, mandati nec non executio docent; & absolutè posita vox Baptismi nusquam aliter in N. T. sumitur quam pro Baptismo aquæ. 2. Nec à negatione mandati expliciti ad negationem impliciti V. C. Uti nec à comparativa negatione ad absolutam vel à comparato sensu ad absolutum. 3. Et si baptizare planè non ad officium Pauli pertinuisse, ubique hic ejus limites esset transgressus, eo quod aliquos baptizavit 1. Cor. I. 14. (q. XVI. 15. &c. 4. Dispar est omninò ratio Baptismi sacramentalis & communis ritus aut impositionis manus. 5. Ex mandato passivi Baptismi (quod Actor. IX. 6. XVII. 18. XXII. 10. coll. 16. audivit) trans-
sivi vel activi B. mandatum Apostolus facile cognoscere potuit. 6.

Hodie licet nificiantia dona per Baptismum haud dentur, ut olim, attamen sanctificantia dantur. 7. Aqua tanquam elementum naturale non ex se divinam habet vim, elevata nisi: Verbum autem Dei tanquam Dei mens habet eandem ex seipso, ceu salutis medium etiam à superiori causa non elevatur. 8. Aqua materialis ac naturalis haud delere potest peccata, veruntamen aqua sacramentalis in Verbo Eph. V. 26. Licet etiam aqua per se non salvet, attamen cum Verbo salvat 1. Petr. III. 20. 9. Baptismus est necessarius non absoluta necessitate, sed hypothetica vel ordinata, necessitate præcepti medique. 10. Sicut immersio respicit mortem Christi Rom. VI. 3. ita asperio nos in Baptismo sanguine Christi aspergi 1. Petr. I. 2. mundarique 1. Joh. I. 8. sed affusio notat, ipsum Spiritum S. in nos effundi Tit. III. 5. 11. Baptismus imò non est ob hancce vel illam significationem institutus, ast ut efficax sit medium, per quod Spiritus S. hominem regeneret atque renovet; quam operationem is omnino perficit Baptismi salutari lavacro, sive baptizandus homo immergatur toto corpore, vel affundatur eidem aqua.

IV.

Verba institutionis S. Cœnæ, prout sonant; intelligi debent, indeq; non solum panis & vinum. Sed etiam ipsum Corpus & Sanguis Christi verè, realiter atque substantialiter in Eius administratione vel usu præsto sunt. Haud enim est litera deferenda, nisi vel evidentia textus cogat, vel alibi Scriptura semetipsam explicet, quorum autem neutrum ibi reperitur; in mandatis divina voluntate constantibus haud absque periculo τὸ πῦρ relinqui potest; in propria sede mysteriorum haud est à verborum proprietate discedendum; dispositiva substantialia verba propriè sunt accipienda; in referendo τῷ πῦρ consentiunt etiam omnes Evangelistæ cum Paulo; Verax & omnipotens ipse Testator Christus est, & alias certitudo remanet nulla. Negant autem Smalc. refut. Frantz. p. 328. 337. Schlicht. disp. 3. c. Meisn. p. 708. &c.

Nota.

Nota.

1. In verbis, quæ finem concernunt, facile admittitur figura, modo non deroget verbis expresse definientibus materiam & formam: Ast in dispositivis est τὸ ἐντὸν retinendum. 2. Haud de verbis ipsis est sermo, sed de vero illorum sensu, quem nos asserimus eum esse, qui profluit ex iis κατὰ τὸ ἐντὸν ac propriè sumtis immediatè, sicq; loquimur de πηλῶ seu literali sensu, non meronymico sive sacramentali. 3. Sensus item literalis haud absurdum theologicum parit, etsi philosophicum, haud rationem sub obsequium fidei captivantibus. 4. Occurrit in institutionis verbis: Hoc est corpus meum, aliqua Synecdoche, grammatica vero, non rhetorica; Grammaticè synecdochium autem haud est improprium atque tropicum, sed usitatum, aliquem peculiarem loquendi modum indigitans, quo duæ conjunctæ res ostenduntur aut exhibentur, attamen altera sensui minus obvia principalisque solum expresse nominatur; ita denominatum à Grammatica Synecdoche, non illa, quæ dicitur constructione, significatione verò, in qua ponitur unum cum altero, non pro altero.

V.

Una cum Eucharistico pane Christi Corpus ore manducatur, & Christi Sanguis una cum benedicto vino bibitur ab his, qui Domini Mensam accedunt; ast fractio panis in administrationis actu non est necessaria. Quicquid enim in S. Coena Christus edendum atque bibendum exhibet, id ipsum in ea, vi verborum, Edite, bibite, manducamus & bibimus ore. Sed Christus una cum eucharistico pane corpus suum edendum, & cum benedicto vino sanguinem suum bibendum exhibet (eò quod ait: Hoc est Corpus meum, Hic est Sanguis meus: Unionem utriusque terrenæ coelestisque rei sacramentalem innuens, Conf. 1. Corinth. X. 16.) E. Quæ Corporis & Sanguinis CHRISTI manducatio bibitioque licet ore fiat, attamen haud est corporalis ratione modi sive caperuitica, mystica vero seu sacramentalis. Equidem panis absque fractione distribui non potest,

potest, uti nec Vinum absque infusione in calicem; adstringimur autem ad earum neutram in ipsa dispensatione peragendam ullo mandato: Fuit adhibita maximè fractio, sed ob distributionem è libertate, non ex absoluta necessitate, cum haud necessarium sit, ut in ipso actu frangatur, omninò sufficiat autem, antea fractum & ad distribuendum esse præparatum panem; accidentalis sive ministerialis actus fuit, haud essentialis S. Cœnæ. Quod ipse DOMINVS fecit, quantum ad essentialia S. C. nobis & est faciendum. Econtra Sociniani non modo realem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam in S. C. penitus negant, sed oralem perceptionem Eorum quoque reprobant, atque necessariam panis fractionem in actu statuunt aut affirmant Vid. Soc. de usu & fine Cœnæ p. 6. 7. 43. Smalc. c. Frantz. p. 330. 335. 348. Ostorod. in Inst. c. 38. p. 344. &c.

Nota.

1. Et si Christus Luc. XXIV. 39. sq. Johannes item 1. Ep. I. 1. colligant à sensibus affirmativè; veruntamen Adversariis ab iis haud licet in mysteriis negativè colligere: Nec à vocis Testamenti ad dispositivorum Verborum improprietatem valet consequentia. 2. Corpus editur, ore corporis comeditur, minime tamen corporali modo, quapropter Apolog. A. C. corporalem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam appellat, eo quod substantia Corporis & Sanguinis Christi præsens est, & non sola virtus ac efficacia. 3. Non fuit opus physica mutatione, cum sufficeret sacramentalis in unione consistens, ab illo itaque negatione ad hujus negationem non V. C. 4. Comesto quidem pane, naturaliter utique separatum ab hocce mansit Corpus Christi; Sed exinde non sequitur: Ad comedendum porrecto panem non sacramentaliter Christi Corpus unitum fuisse. 5. Sicut unio totius Christi cum singulis fidelibus Joh. XIV. 23. Christum haud multiplicat; ita neque sacramentalis unio Corporis Christi cum communicantibus ipsum multiplicat Corpus. 6. Eo quod unimur mediante pane vero Christi Corpori, proinde mystici Corporis aut Ecclesiæ membra

bra reddimur. 7. Ut symbolica seu sacramentalis comestio sit salutaris, os Corporis & os fidei conjungenda sunt; Asymbolica verò seu spiritualis unico fidei ore peracta semper est salutaris. 8. Ipsam distributivam fractionem ob institutionem Christi necessariam asserimus, haud verò comminutivam; Etenim frangere significat Ebræa phrasi distributionem Gen. XLII. 1. 2. &c. Cum etiam ipsius Christi Corpus haud sit fractum Joh. XIX. 36. fractione representari non debet.

CAP. XV.

De Ecclesia, tribus & ejus Hierarchiis.

I.

Ecclesia, in qua Verbum DEI sincere docetur & Sacramenta legitime dispensantur, est vera, perpetuò duratura & inquisitu necessaria. Non quidem conspicua semper & visibilis, attamen absolute vera Ecclesia Christi, sive sit invisibilis sive conspicua, maximè vi Divini decreti promissique perpetuò conservabitur atque durabit ad finem usque mundi Matth. XVI. 18. XIX. 20. XX. 20. XXII. ult. quamque infernalis expugnabit atque superabit nunquam potentia; cui Christus etiam aderit gratiosa sua præsentia, conservans omni tempore, regens atque tuens: Et cum Deus ei coelestia spiritualiaque bona sua ordinariè dispensanda concediderit; ejus hinc indagatio non inutilis, neque minus necessaria censenda est. Utrumque Socinianis inficiantibus, Ostorod. in Instit. c. 42. p. 412. Smalc. c. Frantz. p. 284. sq. Volckel. l. 5. de ver. rel. c. 7. p. 391. Socin. de Eccl. & miss. ministr. c. 1.

Nota.

1. Quanquam infernus, de cujus portis agitur Matth. XVI. 18. & h. l. π̄ diabolorum ac damnatorum indigaret ac notaret, attamen ille foret sensus: Infernum ac omnem potestatem suam, omnes ejus copias, ipsos adeoque Diabolos, haud posse prevalere contra Ecclesiam, Petræ sive Christo firmitus innixam. 2. Absque limitatione quoque Christus Matth. XXII. ult. sicque simpliciter ac absolute pol-

licetur assistentiam atque præsentiā suam Ecclesiæ, ut promissio proinde non hypothetica sed absoluta sit, qua nempe promittit, his in terris Ecclesiam omnino sese collecturum, conservaturum atque gubernaturum usque ad consummationem seculi. 3. Falsum & est, id ipsum promitti non posse, cum Dei præscentia non humanam libertatem tollat. 4. Ecclesia denique dicitur veritatis columna politica 1. Tim. III. 15. non architectonica; nam officio testis & vindicis fungitur haud modo, sed & custodis interpretis atque præconis firmissimæ divinæ veritatis. 5. Ut ut etiam absoluta medioque necessitate necessaria non sit inquisitio Ecclesiæ, nihilominus est ordinaria mandati que necessitate; quoniam est omnino nobis mandatum, ut veram non solum inquiramus doctrinam & à falsa discernamus, sed & nos Ecclesiæ veræ jungamus & cum ea communionem colamus, at falsos Prophetas heterodoxorumque societatem effugiamus Matt. VII. 15. 16. sqq. Rom. XVI. 17. 2. Cor. VI. 14. sqq.

II.

Ad Ecclesiasticum Ministerium jam est opus mediata vocatione; potestas eidem aut Ecclesiastica disciplina non est deneganda. Siquidem omnes in V. T. Prophetæ, sicut in N. Apostoli ac eorum veri successores à Deo sunt vocati, qui nimirum omnino legitime munus docendi subierunt Exod. XXII. 1. Num. I. 49. Act. XIV. 23. XX. 28. 2. Tim. II. 22. Tit. I. 5. Deus & eos detestatur, qui non vocati publice docere præsumunt Jerem. XXIII. 21. Nemo quoque sibi ipsi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo sicut Aaron Ebr. V. 4. conf. Joh. III. 27. Rom. X. 15. 1. Cor. XII. 28. Eph. IV. 12. Clavem & solventem & ligantem utique satis ostendunt atque probant Matth. XVI. 19. XII. 18. Joh. XX. 23. Vicissim utrumque negant Socinistæ, Catech. Raccov. de Eccles. c. 2. p. 344. Socin. de Eccles. p. 10. Th. Nicol. ref. tract. de minist. p. 97. Ostorod. Instit. cap. 29. pag. 75. & 217. Wotrogen. Comm. in Matth. XVI. 19. T. I. Op. f. 317. 330. & l. c. &c.

Note

Notæ.

1. Apostoli licet magisteriali sive principali missione neminem mittere potuerint; attamen ministeriali potuerunt. 2. De missionis aptitudine vel externa jam est sermo, non de interna vel intellectus atque morum. 3. Opus charitatis commune specialem vocationem haud requirit, ast certis vocatis personis proprium. 4. Informationis privatae non est eadem ratio ac publicæ. 5. Ministerium haud prædicationis 1. Cor. XVI. 15. sed hospitalitatis intelligitur. 6. Apostolus etiam 1. Tim. III. 1. non loquitur de desiderio Episcopatus inordinato, sed ordinato. 7. Non missioni sed contentioni Phil. I. 15. opponitur *evdokia*. 8. Neque speciale ministrorum Ecclesiæ munus, officium autem piorum 1. Petr. II. 9. describitur. 9. Etsi de facto sibi ipsis officium prædicandi quidam arrogare possint, attamen nemo legitime, jure, vel juxta Dei voluntatem id ipsum potest. 10. Aaronis exemplum illustrat ac explicat ei præpositam regulam, & non eam limitat atque restringit. 11. Absoluta vel authoritativa potestas haud Ecclesiæ ministris competit, ast delegata seu ministerialis. 12. Excommunicationem severiorem aut majorem alicubi concedisse negari non potest; ast planè sufferri totam ecclesiasticam disciplinam in Ecclesia nostra falsum est.

III.

Magistratus Christianus utique flagitiosos capite plectere potest, adulteros & fures. Etenim malum est eliminandum è Republica, Conjugii nec non honestas conservanda Gen. XXVI. 11. XXXII. 24. Lev. XX. 10. Deut. XII. 22. 2. Sam. XII. 5. nullatenus item Evangelium abrogat atque tollit legem Matth. V. 17. consequenter Evangelio neque capitalia supplicia sunt contraria, nec uspiam hæc à Christo prohibita. Socinianis inficiantibus, aliquem afficere capitali supplicio quod licitum sit. Smalc. c. Frantz. p. 391.

Notæ.

1. Privatam injuriarum vindictam CHRISTVS Matth. V. 39 prohibet, ast haud publicam. Et à Gratia Legisque distinctione in foro poli ad abrogationem suppliciorum in foro soli non V. C. 2. Licet haud omnis homicida per Magistratum capite puniatur, attamen semper jus penes Magistratum gladio ferendi homicidum manet. 3. Apostolus Rom. XIII. agit in genere de Magistratu non in specie de infide-

li. 4. Suspendium antiquiorem esse Politica Judæorum lege furti poenam ex Gen. XL. 22. quibusdam haud improbabile videtur, eo quod Magistrum Pistorum non nisi ob furtum laqueo damnatum existimatur. 5. Haud inviti largimur, ipsum furtum per se simplex & quale non esse capitale; licet ratione circumstantiarum & respectivè consideratum aliquando tale sit. 6. Haud quoque Salomon loquitur de quocunque furto Prov. VI. 30. sed in specie de furto propter famam commisso, & hocce non culpa vacare dicit, sed duntaxat adeo ignominiosum non esse dicit, ut adulterium.

IV.

Iustum atque legitimum bellum Christ. Magistratui gerere licet, uti quoque tutela inculpata moderamine. Legi naturæ siquidem est congruum, & sub N. T. non improbatum, ast potius approbatum est à Johanne Baptista Luc. III. 14. dummodo milites sint contenti stipendiis & nemini faciant injuriam. Ob militiam etiam haud ille Cæsariensis centurio fuit reprobatus, à Spiritu S. verò commendatus, ut religiosus atque Deum timens, cum omni sua domo, multas eleemosynas populo faciens, DEOque deprecans semper Act. X. 1. Magistratui nec non est datus gladius ad vindictam, in iram ei, qui malum agit Rom. XIII. 4. bellum & illatum injuste justis armis est utique propulandum, ubi alia ratione nulla Regio defendi, Reipublicæque salus conservari potest. Ab inculpatae tutelæ moderamine debet animus occidendi abesse, cum hoc intra metam se defendendi consistat, ejusque fines observandi sint, haud autem animus interficiendi conjunctum habeat. Indignum id ipsum autem Christiana pietate Sociniani judicant atque negant. Smalc. c. Frantz. p. 303. Ostorod. Inst. cap. 26. p. 177. Socin. I. Ius. c. 3. 24. Volckel. c. 16. p. 155.

Nota.

1. Ab effusionis sanguinis temerariæ privatæque prohibitione ad prohibitionem publicæ per Magistratum non V. C. Non de hac agitur Gen. IX. 6. sed de illa. 2. Quamvis in N. T. speciatim de bellicis rebus nihil sit scriptum, exiude tamen inferri non potest. E. DEUS in N. T. bellum improbat. 3. Apostolus Ephes. VI. 12. de spirituali non carnali bello loquitur; attamen à sensu comparativo, cumulativo vel exochico ad absolutum, exclusivum atque privativum non argumentari licet. 4. Etsi quoque meri subditi contra Magistratum armis religionem

religionem defendere nequeant; id ipsum tamen Christianus Magistratus potest contra suum hostem, ut publici religionis exercitii gratia bellum gerat atque suos subditos tueatur, ejus eventum Deo committens justissimæque suæ causæ confidens.

V.

Polygamia fuit in V. T. peccatum. Haud indulta specialiter, aut dispensata, permessa, tolerata, casta, patriarchalis, pura, singularisque, sed absolutè considerata, communis, impura, libidinosa, libidinesque vagæ polygamias Dispensatio præsupponit enim prohibentem utique legem, & illa non habuisset locum, nisi polygamia fuisset prohibita. Cujus negativa legitur sap. Smalc. c. Frantz. p. 297. Ostorod. Inst. c. 25. p. 160.

CAP. XVI. De Novissimis.

I. Corpora, quæ circumferimus, haud post mortem in omnino nihilum redigenda sunt, utut ea corruptionem videant. Aliud siquidem est in pulverem reverti, sed aliud in nihilum redigi vel annihilari, pulvis enim haud est nihil. Hoc Gen. III. 19. Eccles. XII. 7. non habetur, illud autem. Etiam corruptio neutiquam est annihilatio nihil plane relinquens; hinc etsi corpora corrumpantur. Ps. XVI. 10. Act. II. 22. 31. XII. 3. 36. 1. Cor. XV. 42. haudquaquam tamen annihilantur. Et quæ quiescunt in cubilibus suis atque seminari dicuntur, illa non annihilantur, Corpora verò quiescunt, ac in morte seminantur Es. XXVI. 20. Joh. XV. 43. E. Licer & totum dissolvatur, attamen neutra partium in purum nihilum redigitur. Affirmativam Sociniani sustinent. Vid. Smalc. Exam. C. Err. p. 33. 36.

Nota. 1. Corpora quidem alia respectu qualitatum nobis esse danda concedimus, ast non ratione substantiæ, 1. Cor. XV. 53. 2. Vox *καταργέω* non semper abolitionem substantiæ, sæpius autem rei status, usus, efficaciam ac operationis cessationem aut simile quid importat: Ulcus & cibi & ventris abolebitur 1. Cor. VI. 13. 3. Corpus resurgens erit spirituale tantum qualitativè, non substantivè. 4. Tò ex terra non oppositionis tertium, ast extremum tantummodo determinat 1. Cor. XV. 47. Non instituitur oppositio in substantia terræ, sed in origine qualitateque terreni. 5. Absorptio tantum immutationem exigit atque significat 2. Cor. V. 4. non annihilationem substantiæ: Domus & æterna ratione status opponitur terrestri nostro tabernaculo, non ratione materiæ.

II. *Anima separata, per se vivens, propriè vereque immortalis est, & ante corporis resurrectionem aut cœlesti beatitudine fruitur, aut infernalibus pœnis afficitur.* Ad Dominum enim redit Spiritus Eccles. XII. 7. neque potest anima occidi Matth. X. 28. Quoad hanc etiam Abraham, Isaac & Jacob vivere dicuntur Matth. XXII. 32. Marc. XII. 26. Luc. XX. 37. Christus ad conversum latronem dicit Luc. XXIII. 43. Hodie mecum eris in paradiso: non autem quoad Corpus, itaque quoad animam, add. Phil. I. 14. I. Petr. III. 18. Status item animarum fidelium sub hypotyposi Lazari, sed infidelium post hancce vitam utique describitur sub persona divitis in inferno Luc. XVI. 22. sqq. collat. 2. Cor. V. 1. sqq. 8. Ebr. XI. 23. Socinianis utrumque negantibus. Socin. in Epist. p. 489. Smalc. Exam. C. Error. 33. c. Frantz. p. 904. & p. 412. &c.

Nota. 1. Non tantummodo dicitur de accidentibus à Deo dari, sed etiam de substantiis; etenim liberi dicuntur dona DEI Pl. CXXVII. 4. neque nudum accidens, nec animalis vita redire sive reverti ad Deum dici potest: Omnium & Spiritus aut animæ redeunt ad Deum, at haud eodem modo. Piorum, ut ad Benignissimum Patrem ac gratiosissimum remuneratorem: Impiorum ut ad severum Judicem. 2. Animalis vita seu vegetativa facultas in gehennam conjici nequit. 3. Animæ sunt intrinseca immortalitate immortales, haud extrinseca. 4. Solus homo vivit compositi vitam, anima vero vitam partis. 5. Aliud est, olim aliquem demum Deo victurum; & aliud, jam actu Deo vivere, quod Christus affirmat expresse Matth. XXII. 32. &c. 6. Quamvis sæpe Christus in Evangelica Historia illa formula asseverandi legatur usus, Amen dico tibi seu vobis, attamen nunquam addidit illud σήμερον hodie. 7. Licet quoque reciproca non sint, animam esse superstitem & frui felicitate ulterius vitæ; consequentia nihilominus est immota: Quæ anima cum Christo est. Ejusque felicitate fruitur, illam esse superstitem oportet. 8. Prædicatio quidem Evangelica non ad damnatorum Spiritus pertinet, utique tamen Christus in descensu ad inferos spiritibus prædicavit, & quod iis sese victorem exhibuerit, & quod eorum incredulitatem redarguerit. 9. A consummatæ beatitudinis dilatione quoad totam personam 2. Tim. IV. 8. ad negationem inchoatæ quoad animam haud V. C. 10. Complementum aut consummatio gloriæ quidem differtur ad extremum judicium; Initium e-

jus

jus autem obtingit animabus immediatè post hanc vitam, ante mortuorum resurrectionem. II. Judicium personale, quod in vitæ termino experitur ac occultum est; & judicium universale, quod instituetur de omnibus, utique distinguenda sunt: Item animarum & personarum, uti complementum & initium æquè præmiorum ac suppliciorum.

III. *Eadem numero corpora quoad substantiam in novissimo die resuscitanda resurrecturaque sunt.* Jobæa siquidem professione nihil clarius esse potest C. XIX. 26. Prædictio non minus Es. XXVI. 19. 20. LXVI. 14. atque visio Ezechielis XXXVII. 1. nec non assertio Davidica Ps. XXXIV. 21. Danielis oraculum XII. 2. cum primis JESV Christi attestatio Joh. V. 28. 29. &c. satis idem confirmant atque probant. Inficientibus penitus ipsis Socinianis, Smalc. c. Frantz. p. 407. Ex Cent. Error. p. 36. Volck. l. 3. Inst. c. 35. p. 136. &c.

Nota. 1. Mutatio qualitatum haud infert abolitionem ipsius substantiæ, cum tam verè sit atque vocetur corpus, quando est Spirituale, quam verè est atque vocatur corpus, quando est animale. 2. Caro, non qua caro, sed qua peccaminosa, natura & intrinsecè corruptibilis est. Intergranum natum & seminarum uti differentia tantum est excellentiæ non substantiæ: Ita nec est substantialis inter sepultum & resuscitatum corpus differentia. 4. Quodcunque vivens animal habet animale corpus quoad substantiam: Apostolus autem negat solummodo quod resurgentium corpora sint animalia futura quoad animale usum. 5. Ἰσχυροὶ futuri sumus, haud exæquatione naturæ, sed immortalitatis gloriæ, vel haud per essentiam aut identitatem naturæ, sed per convenientiam aut similitudinem qualitatum ad gloriæ.

IV. *Sicut in aeterna vita diversi gradus sunt futuri præmiorum; ita quoque diversi gradus suppliciorum in aeterna morte.* Nam illos edocent Dan. XII. 3. Matth. XIX. 28. Luc. XXII. 30. 1. Cor. XVI. 42. Sed hos Matth. X. 15. XI. 24. Luc. X. 12. XII. 47. Smalcus autem utrosque negat, ipso Socino teste Epist. VII. ad eund. T. I. Op. fol. 463. 507. Smalc. c. Frantz. disp. 7. de extr. Jud. p. 414.

Nota. 1. Quanquam Apostolus 1. Cor. XV. 41. sqq. πρῶτος agat de isto, qualia sint corpora resurgentium futura? simul & hocce tamen innuit, quomodo alia sint superatura gradu dignitatis atque splendoris alia? cum primis v. 48. verba siquidem ipsa id inferunt: Imò, quibus corporibus competit aliqua claritas vel solis vel Lunæ stellarumve cla-

ritati

ritati respondens, de illorum discrimine Paulus agit v. 48. sed ad vitam æternam resuscitatis ejusmodi claritas convenit. E. Quæcunque præmia perfecta erunt in ac per se, licet perfectione comparationis variant. 2. Impar perfectio maximè differt ab imperfectione; singulis præmiis illa convenit, exinde vero nequit hæc inferri. 3. Sicut Christi Corpus post resurrectionem haud magis erat animale, sed spirituale, glorificatum, impassibile, immortale &c. ita Beatorum corpora post resurrectionem etiam erunt talia, verum ex hoc non potest colligi, quod non sint futuri gradus claritatis & gloriæ. 4. Verū est, in æternitate non dari gradus ratione durationis pariter æternæ, nihilominus dantur respectu intensiōis atque sensus. 5. Excessum utique sive gradum supra alios ac augmentum denotat duplicitas aut duplo magis, adeoque differentiam in gradibus.

V. *Diaboli ac impii non sunt annihilandi, sed æternis cruciatibus afficiendi.* Cum eorum peccatis infinita Dei Majestas utique lædatur, infinita Dei justitia labefactetur, infinita vocantis Dei gratia contemnatur, infinitum Christi meritum omninò despiciatur, æternum ac infinitum bonum etiam amittatur. Quomodo illi & penitus aboleantur ac annihilentur, qui sanè suppliciis æternis, exquisitissimis, gravissimis, dolorum & plenissimis in secula seculorum exponendi subjiciendique sunt Marc. IX. 43. sqq. Luc. IV. 24. 26. IX. 44. XVI. 23. sq. Apoc. IX. 6. XVII. 11. XX. 10. XXII. 18. contra Smalc. de divin. Ch. c. 22. p. 133. c. 24. p. 146. Crell. in Comment. in 1. Cor. XV. p. 60. 103. 122. 124. 130.

Nota. 1. Mors æterna modo dicitur in oppositione ad beatam vitam, adeoque secundum quid, & non absolutè, quasi neget omnem vitam. 2. Ab immortalitate beata quoque ad infelicem haud V. C. siquidem illa sola deputanda est singulari Christi gratiæ; non item hæc. Uti nec à perditione secundum quid (de qua Matth. X. 28.) ad simpliciter talem, eò quod illa supponit ac infert æternam durationem. 3. Utique diaboli dicuntur servari 1. Petr. II. 4. non autem in consumptionem ac annihilationem, sed in judicium. 4. Intelligitur 1. Cor. XV. 24. destructio secundū quid, atq; per plenariam devictionem ac subjectionem exponitur? haud per abolitionem essentiae quidditativè. 5. Peccata quidem intuitu sui transitorii actus sunt finita, ratione verò reatus infiniti considerata sunt infinita. 6. Licet etiam haud inter peccata suppliciaque æterna mathematica sit proportio, moralis tamen haud deficit. Omnia peccata reatu sunt infinita, nimirum intensivè, quamquam inæqualia sint gravitate.

Finis esto, Summoque TRININI DEO Gloria in Excelsis! Amen.]